

Voorwoord

De Hoge Raad bestaat uit drie onderdelen: het rechtscollege de Hoge Raad, het parket van de procureur-generaal bij de Hoge Raad en de directie bedrijfsvoering. Daarnaast kent de Hoge Raad een indeling naar type recht: er is een sector civiel recht, een sector strafrecht en een sector belastingrecht. De verschillende onderdelen van de Hoge Raad en de verschillende sectoren leggen in dit jaarverslag verantwoording af over de werkzaamheden in het afgelopen jaar.

De werkzaamheden van de Hoge Raad berusten in de kern erop dat rechten, plichten en belangen van mensen en organisaties in onze democratische rechtsstaat door het recht worden beschermd. Wie werkt bij de Hoge Raad, zet zich in voor de vervulling van die rol van de Hoge Raad in het rechtssysteem en in de maatschappij, waarin juridische vraagstukken rijzen in een nationale en internationale omgeving die verandert. Waarden van de rechtspraak zoals integriteit, deskundigheid en zorgvuldigheid zijn niet alleen essentieel voor de werkzaamheden die in het afgelopen jaar zijn verricht. De kwaliteit van de werkzaamheden van de Hoge Raad zal ook in de toekomst vanuit zulke waarden gewaarborgd moeten zijn. In een veranderende samenleving vraagt dat om oriëntatie op de omgeving en bescherming van de functie van rechtspraak voor mensen en organisaties in de democratische rechtsstaat.

Daar hoort bijvoorbeeld bij dat door de tijd heen informatie beschikbaar is over het belang van de functie van de Hoge Raad voor mensen en organisaties. Zo is tegenwoordig steeds meer informatie beschikbaar over oudere rechtszaken die van invloed zijn op de rol van het recht in de samenleving. In 2023 werd het duizendste 'mijlpaalarrest' gepubliceerd: een arrest van vóór het jaar 2000 dat een mijlpaal markeert in de rechtsontwikkeling en rechtsvorming. Verder opende de Hoge Raad in 2023 – net als in eerdere jaren – zijn deuren voor het publiek. Nieuw was dat hij dat in 2023 deed in het kader van Rondje Rechtsstaat, de afsluitende dag van de Week van de Rechtsstaat. Tijdens deze week, die de Hoge Raad mede-organiseerde, werd de belangrijke boodschap van de rechtsstaat uitgedragen naar de maatschappij.

Oog hebben voor wat er speelt in de nationale en internationale context van de Hoge Raad is een dynamisch proces dat voortdurend aandacht vraagt en krijgt in de taakvervulling van de Hoge Raad. In 2023 werd deze dynamiek speciaal belicht in de conferentie "EUnited in Diversity II", die op 31 augustus en 1 september 2023 plaatsvond in het gebouw van de Hoge Raad. Presidenten en leden van de constitutionele hoven en hoogste gerechten van de lidstaten van de Europese Unie, het Hof van Justitie van de Europese Unie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ontmoetten elkaar in Den Haag om te spreken over de kernwaarden waarop de Europese Unie is gegrondvest, zoals de democratische rechtsstaat en de bescherming van mensenrechten.

De waarden van de rechtspraak van de Hoge Raad nu en in de toekomst waarborgen betekent dat er steeds mensen nodig zullen zijn die samenwerken vanuit hun uitstekende kennis en werkervaring. De Hoge Raad vierde in 2023 het 45-jarig bestaan van zijn wetenschappelijk bureau (WB). Medewerkers van het WB – talentvolle, vaak jonge juristen – vervullen een essentiële rol in de ondersteuning van het rechtscollege en het parket. Ter gelegenheid van dit

negende lustrum werd de Hoge Raad podcast gelanceerd. In deze podcast vertellen juristen van het WB over hun werk bij de Hoge Raad.

Al met al laat het jaarverslag zien dat de Hoge Raad ook in 2023 in het belang van de rechtseenheid, de rechtsonwikkeling en de rechtsbescherming van mensen en organisaties heeft kunnen werken aan zijn taakvervulling mede dankzij de inzet van de mensen die bij de Hoge Raad werkzaam zijn.

Dineke de Groot, president

Edwin Bleichrodt, procureur-generaal

Vera de Witte, directeur bedrijfsvoering

Een zaak van begin tot eind

Wanneer een partij in een rechtszaak het niet eens is met de uitspraak van de rechter, kan deze partij meestal het oordeel van een hogere rechter vragen. De meeste zaken beginnen bij een rechtbank. Dan is de hogere rechter een gerechtshof. Wanneer het gerechtshof uitspraak heeft gedaan, staat in bepaalde gevallen de mogelijkheid tot cassatieberoep open. De Hoge Raad beoordeelt of een cassatieberoep gegrond is. In de wet staat op welke gronden de Hoge Raad een rechterlijke uitspraak kan vernietigen.

Hoe dit proces verloopt, vanaf het moment dat een cassatieberoep wordt ingesteld tot de uitspraak van de Hoge Raad gepubliceerd wordt, vertellen we in dit hoofdstuk. We hebben daarbij gekozen voor mensen uit een van de sectoren waarbinnen de Hoge Raad hoogste rechter van het Koninkrijk is, de civiele sector. Zij vertellen wat ze doen en welke schakel zij en hun afdeling vormen binnen de keten die gaat van binnenkomst van het beroep tot de publicatie.

Ashe Sahebdin, dossierbehandelaar

Wie ben je?

"Ik ben dossierbehandelaar bij de civiele administratie en werk al heel lang bij de Hoge Raad."

Hoe kwam je bij de Hoge Raad?

"Ik zat bij het Paleis van Justitie en zag de vacature. Bij het Paleis lagen de dossiers opgestapeld van de grond tot het plafond en het werken daar ging nog zo ouderwets. Ik wilde vooruit. Hier bij de Hoge Raad ben ik blijven doorleren, ik heb onder andere veel modules bij de SSR gevolgd. Ik heb de modules 1 tot en met 16 gedaan, alle soorten recht, de taken van het OM, procesrecht enzovoort. Ik heb ook een juridische opleiding gedaan, een secretaresseopleiding en nog diverse taaltrainingen, in onder andere Nederlands en Engels. Ik blijf me ontwikkelen. Toen ik bij de Hoge Raad begon werd hier alles in boeken met de hand opgeschreven als er een zaak binnen kwam, en pas later in het systeem. We hadden toen het Cirad en Rekest systeem. Dat was niet eens digitaal. De boeken hebben we nog liggen."

"Je werkt bij de Hoge Raad voor de maatschappij en voor rechtspraak van hoge kwaliteit. Daar draag ik aan bij en daar ben ik trots op!"

Wat doe je?

"Ik ben dossierbehandelaar. Op de civiele griffie bereiden we de zaken voor, voordat ze naar de wetenschappelijk onderzoekers, de gerechtssecretaris, de advocaat-generaal, de raadsheren en uiteindelijk naar de rolzitting gaan. Met deze functie variëren de taken: het begint met postverwerking. Fysieke poststukken en digitale poststukken die via de mail binnenkomen handel ik af. Daarnaast registreren we nieuwe zaken en ben ik verantwoordelijk voor de juiste en volledige registratie van zaken. Verder het verzenden van griffierechten, conclusies verwerken, het uitwerken van uitspraken en de rolzitting voorbereiden. Dat betekent dat ik een zaak van A tot Z administratief afhandel. Dus vanaf het begin, als een nieuwe zaak binnenkomt. We hebben vorderings- en verzoekzaken en prejudiciële zaken. Die laatste gaan we nu ook digitaliseren."

"Als een zaak binnenkomt via het portaal, ga ik eerst alle formele eisen checken: de termijnen, komt de zaak binnen van een cassatieadvocaat enzovoort. Je controleert waartegen beroep in cassatie wordt ingesteld, door welke advocaat en noem maar op. Als je alle gegevens hebt ingevuld wordt de zaak aangemaakt en komt de zaak in een digitaal dossier terecht en dan pas komt het op de rol terecht. Dan krijgt de zaak een status, zoals wij dat noemen."

"Alles komt digitaal binnen via de advocaat. Bij vorderingszaken zie je de zaak na bijna elke status terugkomen op de rolzitting. Bij verzoekzaken heb je meer de verantwoordelijkheid over het proces, je houdt de termijnen nauwkeurig in de gaten volgens het procesrecht. Later komen de procesdossiers, met de stukken van de rechters in eerste en tweede instantie. Die processtukken zijn de enige stukken die nog op papier binnenkomen. En ze gaan na afdoening ook weer terug!"

"Mijn werk houdt in dat je veel bezig bent met procesrecht en dat je alle termijnen van jouw dossier in de gaten houdt. Je bent verantwoordelijk voor de dossiers die jij onder je hebt. Daarnaast heb je contact met de advocaten die de cliënten vertegenwoordigen in jouw dossiers, maak je stukken klaar voor de raadkamer of zitting, houd je de partijen op de hoogte van de status, zorg je dat de advocaat-generaal en raadsheren op de hoogte zijn van de zaak en op tijd de juiste stukken krijgen. En als de zaak naar de Raad gaat bereiden we stukken voor de raadkamer voor. Na de raadkamer krijgen wij de uitspraak, dit kan een beschikking of arrest zijn. Onze taak is om de uitspraak zorgvuldig uit te werken en te laten controleren door de concipiënt. En als deze ondertekend terugkomt versturen we de uitspraak naar de partijen en betrokken rechtsinstanties. Ten slotte: als de uitspraak is geweest hebben we ook weer veel administratief werk om ervoor te zorgen dat alles voldoet aan de regels en in het systeem wordt gearhiveerd."

Wat vind je van je werk?

"Ik vind mijn werk heel leuk, ik voel ook niet dat ik er al zo lang zit. Dat komt ook door de vele veranderingen, zoals de digitalisering die de kwaliteit enorm heeft verhoogd. Daar ben ik echt een fan van! Het maakt het werk efficiënter en het is minder foutgevoelig. Je hebt de informatie ook veel sneller, de informatiehuishouding werkt erg goed. We werken daardoor met minder mensen dan vroeger. En dit nieuwe gebouw is ook een grote verandering en een groot voordeel. Vroeger zag je veel minder mensen dan nu omdat we verspreid waren over meerdere gebouwen. Je moest veel meer lopen en je kwam alleen de mensen tegen die je echt nodig had. Het leuke van civiel recht is dat het zo breed is: faillissementen, voogdij, familierecht en noem

maar op."

Wat is het nut van je werk?

"Je werkt bij de Hoge Raad voor de maatschappij en voor rechtspraak van hoge kwaliteit. Daar draag ik aan bij en daar ben ik trots op!"

Timon Tisseur, gerechtssecretaris

"Ik werk sinds 2006 bij de Hoge Raad. Ik ben als student binnengekomen, ik studeerde HBO Rechten, en de opleiding had contact gelegd met de Hoge Raad en had stages geregeld. Daar wilde ik bij zijn: je hebt rechten gestudeerd en dan is de Hoge Raad het summum. Daar werken de mensen van wie je de studieboeken leest. Ik heb toen een paar jaar op de griffie gewerkt en ben daarna overgestapt naar het gerechtssecretariaat."

Wat doet het gerechtssecretariaat?

"We zijn met ons tweeën en hebben twee hoofdtaken: de raadkamer voorbereiden, met agenda, dossiers en ander voorwerk. De agenda stellen we op met de kamervoorzitter. En als er een verkorte afdoening op de agenda staat maken wij het concept van het arrest (artikel 81 van de Wet op de rechterlijke organisatie). Verder doen we administratief voorwerk voor het samenstellen van de zetel, de groep rechters die een zaak behandelt."

"Het gerechtssecretariaat is dus grotendeels een intern secretariaat, maar we doen ook mededelingen namens de kamervoorzitter en rolraadsheer naar partijen. En als er mondelinge pleidooien worden gepland gaan we kijken naar de data waarop advocaten verhinderd zijn."

"Bij Civiel doen we jaarlijks zo'n 400 zaken, en alle zaken worden ook echt gevoerd. Gespecialiseerde cassatieadvocaten, die de zaken indienen, dienen ook altijd middelen in en trekken zaken ook niet vaak terug. De diversiteit van de zaken is bij Civiel groot."

"Bij Civiel doen we jaarlijks zo'n 400 zaken, en alle zaken worden ook echt gevoerd."

Is het werk veranderd?

"Ja, het is veel meer digitaal. Vroeger hadden we MS-DOS systemen, en kijk nu eens! Mijn Werkomgeving brengt meer mogelijkheden met zich mee. Ook de rolzittingen zijn veranderd. Vroeger waren dat fysieke bijeenkomsten, alle advocaten zaten in toga op rij 1 en dan waren er een bode, rolraadsheer, een rol-AG en de deurwaarder, die de zaken uitriep. De rolhandelingen verlopen nu geheel digitaal."

"En ik kan me nog herinneren dat er een zaak was waarbij de Hoge Raad bij uitzondering

toestond dat de radio bij een uitspraak mocht zijn. Geen tv. En nu hebben we (als de belangstelling naar de zaak daarom vraagt) livestreams, zodat belanghebbenden en belangstellenden de zitting op afstand kunnen bijwonen. Dat tekent de veranderingen!"

Madhvi Ramparichan, wetenschappelijk medewerker

"Ik heb de master Bedrijfsrecht gedaan en ben vervolgens in de advocatuur gaan werken in het faillissementsrecht. Ik ben daarna aan de Universiteit Utrecht gepromoveerd en aan het eind van dat traject ben ik bij de Hoge Raad voor het parket aangenomen. Ik heb hier gesolliciteerd, mede omdat ik dacht dat ik door mijn ervaring in de procespraktijk en wetenschap goed beslagen ten ijs zou komen voor het werk bij het parket."

"Ik ben begonnen voor AG Assink, die zich specialiseert in het ondernemingsrecht. Daarna heb ik voornamelijk personen-familierecht gedaan voor AG Lückers en nu werk ik voor AG Wesseling - Van Gent op het gebied van procesrecht. Zij is in haar laatste jaar bij het parket, dus binnenkort moet ik weer wisselen. Dat is altijd een spannende tijd, want het is de vraag voor welke AG met welke specialisatie ik ga werken. Dat is het interessante van hier werken; de focus ligt bij een wisseling weer op een ander rechtsgebied, waardoor het lijkt alsof je van baan wisselt en je in korte tijd enorm moet ontwikkelen in en leren van een ander rechtsgebied."

Wat is het bijzondere aan werken bij de Hoge Raad?

"Het voorbereiden van een conclusie is diepgaand juridisch werk op zaaksniveau met een zaaksoverstijgend belang. De mensen die hier werken hebben daarom ook een diepgaand rechtsgevoel waar ik veel van leer. Ook heb ik een andere bijzondere eigenschap moeten ontwikkelen: ik noem dat 'juridische creativiteit'."

"Bij de voorbereiding in een zaak begin ik met het bestuderen van het procesdossier en de van belang zijnde materie. Het interessantste voor mij zijn de zaken waar er nog open rechtsvragen zijn die nog niet eerder door de Hoge Raad zijn beantwoord. Dan moet met de AG een richting worden bepaald. Hoe gaan we de rechtsvraag in de conclusie beantwoorden? Kunnen we aanhaken bij eerdere zaken, andere leerstukken of rechtsgebieden, de parlementaire geschiedenis, de rechtswetenschap, etc. of zien we een andere route? In sommige zaken bepleit je dan om de huidige richting van het recht te bevestigen en in andere zaken zien we reden om een andere weg te bepleiten. Ik zet dan in mijn voorbereidende notitie zo veel mogelijk alle aspecten van de zaak en het toepasselijk recht uiteen. Bij de voorbereiding van de conclusie moet je daarom in mijn ogen een gedegen kennis van het recht(systeem) opbouwen, de gevolgen voor de praktijk onder ogen zien en voormelde creativiteit hebben bij het aandragen van mogelijke oplossingen. Ik kan ook echt met trots een conclusie lezen waar veel werk en discussie met de AG en teamgenoten aan vooraf is gegaan. Het is daarna natuurlijk altijd spannend hoe de Hoge Raad uiteindelijk de zaak aanpakt en wat de reactie van de praktijk is."

"Het werk voor het wetenschappelijk bureau is een mooie leerschool. Door de verschillende stijlen van de AG's, sommigen hebben een zakelijke schrijfstijl en anderen een meer persoonlijke stijl, leer ik in een relatief korte periode erg veel. Ik pas me persoonlijk aan de stijl van de AG aan, omdat ik daardoor en door het commentaar op mijn werk ook zelf veel leer."

"Het interessantste voor mij zijn de zaken waar er nog open rechtsvragen zijn die nog niet eerder door de Hoge Raad zijn beantwoord."

Hoe gaat de samenwerking met de AG?

"De samenwerking verschilt per AG, maar is zeker ook afhankelijk van de zaak. Sommige AG's vinden het fijn om in de voorbereidende fase te overleggen, andere AG's willen graag zonder al te veel vooroverleg zelf eerst op de zaak 'broeden'. Het is mijn taak om de zaak te analyseren en een voorbereidende notitie te schrijven die als basis of concept voor de conclusie kan dienen voor het opvolgend proces van de AG. In de andere sectoren heet het werk van de WB-er ook een concept-conclusie."

"Het was voor mij zelf een leerpunt om in het proces van de voorbereiding tijdig hulp te vragen en te overleggen. Een overleg met de AG, mijn teamgenoten, maar ook kamer- en etagegenoten bij discussiepunten in de zaak is belangrijk en wordt ook altijd op prijs gesteld. Dat overleg biedt soms net een ander perspectief waardoor je weer met een frisse blik naar de zaak kan kijken."

Je doet dit nu vier jaar, en dan?

"Dat is een moeilijk te beantwoorden vraag voor mij. Veel WB-ers worden rechter-in-opleiding en gaan verder in de rechtspraak. De advocatuur of wetenschap zijn ook veel gevolgde routes. Zelf sta ik er wat meer open en filosofisch in: ik probeer te genieten van dit moment, zo veel mogelijk mijzelf te ontwikkelen en als ik klaar ben om verder te gaan, zie ik wel wat een goede stap is voor mij, ook afhankelijk van de kansen die op mijn pad komen. Als je mij als student verteld had dat ik bij de Hoge Raad zou werken als wetenschappelijk onderzoeker, dan had ik je ook niet geloofd. In de tussentijd is het fijn dat ik voor mogelijke carrièrestappen advies aan andere WB-ers en aan AG's kan vragen."

Wat is het nut van je werk?

"Het nut van het voorbereidend werk is een basis bieden voor de AG om de zaak te behandelen en ook als klankbord te dienen bij de behandeling van de zaak. Het nut van de conclusie op zichzelf is veelzijdig. De conclusie is een advies van de AG voor de Hoge Raad en kan heel breed worden ingestoken. Aan dat advies draag ik met plezier en trots bij. We zijn hier voor het bevorderen van rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsontwikkeling. Het komt in de kern neer op de vraag: is het recht goed toegepast en is de uitspraak begrijpelijk gemotiveerd? Het belang van het werk van de Hoge Raad is dan ook vaak (meer) duidelijkheid scheppen in ingewikkelde vraagstukken als de zaak zich daarvoor leent."

"De Hoge Raad kan beslissen of een inhoudelijke beslissing over een bepaald leerstuk (op dit moment) nodig is in de zaak, maar het civiele parket heeft die keuze niet en behandelt alle zaken inhoudelijk. Ik vind zelf het nut van de conclusie dan ook liggen in het feit dat partijen altijd een inhoudelijke behandeling krijgen van hun zaak en zo het gevoel krijgen dat ze gehoord worden in hun klachten. Partijen kunnen ook reageren op de conclusie via een zogeheten Borgersbrief en dat lezen we ook goed om te beoordelen of we niets belangrijks gemist hebben in de conclusie."

Sanaz Kousedghi, wetenschappelijk medewerker

"Ik werk hier nu vijf jaar als wetenschappelijk medewerker. Ik heb altijd bij het parket gewerkt,

voor achtereenvolgens drie advocaten-generaal in de civiele sector. Hiervoor was ik cassatieadvocaat bij een klein nichekantoor, dat gespecialiseerd was in cassatiezaken. Dat heb ik veertien jaar gedaan en toen was het moment gekomen voor een overstap."

Wat is er anders aan advocaat zijn en werken voor een advocaat-generaal (AG)?

"Het grote verschil is de tijdsdruk. In de advocatuur moest ik mijn tijd verantwoorden voor cliënten in eenheden van zes minuten. Bij de Hoge Raad heb je veel meer tijd om de diepte in te gaan. En niet alleen krijg je de tijd, het is ook echt de bedoeling dat je de diepte in gaat. Een ander verschil is natuurlijk dat ik als advocaat zelfstandig werkte en hier ondersteunend ben voor de AG. Ik werd daar ook specifiek naar gevraagd toen ik bij de Hoge Raad solliciteerde: waarom wil je dit? En voor mij was het dat: de diepte in en ook een zaak breder bekijken dan alleen vanuit het perspectief van je cliënt."

Je werkte voor drie advocaten-generaal. Zijn daar verschillen tussen?

"Jazeker. Ik ben begonnen bij Ton Hartlief, daarna bij Gerbrant Snijders en nu bij Els Wesseling. De variatie is groot, niet alleen in de onderwerpen die je moet behandelen maar ook in de manier van werken. Met de een werk je als WB-er samen naar een product toe, de concepten en delen daarvan gaan veelvuldig heen en weer. Dat is een interactief proces. Bij andere AG's lever je een hele notitie in waarin de zaak volledig wordt behandeld. Op basis daarvan maakt de AG dan zelf de conclusie die de WB-er grondig meeleeft. Een andere werkwijze is dat de AG aan de hand van de aangeleverde notitie een eigen stuk maakt waarna vervolgens intensief overleg wordt gevoerd. Welke werkwijze de AG ook heeft, het is altijd ontzettend leerzaam. Eigenlijk heb je als roulerende WB-er steeds een nieuwe werkgever, en van hen allemaal kun je leren. En allemaal hebben ze hun specifieke wensen: wel of geen citaten in een notitie, voorkeuren voor specifiek taalgebruik."

"Welke werkwijze de AG ook heeft, het is altijd ontzettend leerzaam."

Werk je ook met andere mensen bij de Hoge Raad samen?

"Ja, het meeste met degenen die voor dezelfde AG werken, maar ook wel met anderen. Het gerechtssecretariaat natuurlijk, en we organiseren nu ook bijeenkomsten voor alle wetenschappelijk medewerkers van alle sectoren."

Waar is je belangstelling voor het recht uit voortgekomen?

"Ik was vooral nieuwsgierig naar hoe regels werken en hoe het recht mensen kan helpen. Tijdens de studie is mijn belangstelling alleen maar gegroeid. Hier werkend raak ik het meest gegrepen door familiezaken die diep ingrijpen in mensenlevens en vooral als er kinderen in het spel zijn. En dan ben ik blij dat er een parket en een Hoge Raad zijn die beslissingen van het hof echt kunnen toetsen. De laagdrempelige rechtspraak, zoals de wijkrechtspraak, dat zou me een mooie volgende stap lijken."

Ton Hartlief, advocaat-generaal

"Ik heb altijd in de wetenschap gewerkt. Aan de universiteiten van Groningen, Maastricht, Leiden en uiteindelijk weer die van Maastricht. In 2016 ben ik advocaat-generaal geworden. Een overstap naar de Hoge Raad stond, als ik eerlijk ben, wel echt op mijn verlanglijstje, althans een overstap naar het parket bij de Hoge Raad. Als advocaat-generaal ben je namelijk nog steeds wetenschapper, zij het in een concrete zaak, zodat wat je adviseert er ook meteen toe doet. Een procedure is natuurlijk nooit vrijblijvend, zij gaat partijen ook niet in de koude kleren zitten en dat merk je ook als advocaat-generaal. Je bent onderdeel van de procedure en daarom soms ook mikpunt voor partijen. Je advies aan de Hoge Raad raakt partijen; ze reageren daar dan soms ook pittig op. In zo'n reactie, een Borgersbrief, is de boodschap, uiteraard keurig geformuleerd, vaak helder: 'Dames en heren van de Hoge Raad, wat de advocaat-generaal schrijft is onjuist. Leg de conclusie dus aub naast u neer.' Dat soort post was een nieuwe ervaring. Als wetenschapper krijg je natuurlijk best wel eens kritiek, maar men zegt niet snel dat je een dwaalweg volgt."

Bij Civiel wordt tijdens de procedure nog veel tussen partijen gewisseld. Gaat de feitenrechtspraak dan eigenlijk nog door?

"Nou, buiten het aan de orde stellen van rechtsvragen, is de ruimte voor partijen nogal beperkt. Maar onder de noemer van motiveringsklachten proberen partijen het debat soms nog voort te zetten, in de hoop dat de Hoge Raad daarop aanslaat en de zaak verwijst naar een ander hof."

"Is er een mooiere baan dan deze?"

Met wie werk je samen?

"In mijn dagelijkse werk, gaat het vooral om de 'WB-ers'. Ik werk samen met drie medewerkers van het wetenschappelijk bureau, alle drie talentvol. Met hen overleg ik, zowel apart, per email of telefoon, als, eens in de week, in teamverband. Elke WB-er is bij mij penvoerder in een zaak. Dat is hoe het bij mij gaat, andere advocaten-generaal werken weer op hun eigen manier. Ik heb

nu drie zaken, dus eigenlijk drie potjes op het vuur staan en de medewerkers sturen hun inzichten in een concept naar mij toe en ik stuur dat dan weer terug met opmerkingen en suggesties of aanvullingen. En zo gaat het concept een aantal malen heen en weer, soms zelfs heel vaak. Zo groeien we, al pingpongend, toe naar het eindproduct: de conclusie. In deze manier van werken dragen de medewerkers dus best veel verantwoordelijkheid. Verder werk je als advocaat-generaal nogal solistisch, zeker wanneer je dat vergelijkt met het werk van de leden van de Raad. Ik vind dat juist mooi, dit past bij mij en mijn karakter. Ik mag graag zeggen hoe het zit en zou me liever, als het aankomt op een belangrijke keuze, niet steeds willen schikken naar de meerderheid. Als ik al raadsheer zou willen zijn, dan in een systeem met *dissenting opinions*, haha."

"Maar dit jaar heb ik een mooi staaltje van samenwerking meegemaakt in een prejudiciële procedure over medische aansprakelijkheid. De centrale vraag was of een door een patiënt aangesproken ziekenhuis of zijn aansprakelijkheidsverzekeraar zonder machtiging door de patiënt niet alleen een medisch adviseur maar ook een jurist naar het medisch dossier mag laten kijken. In de letselschadewereld was daar nogal wat onenigheid over. In overleg met de procureur-generaal en de plaatsvervangend procureur-generaal heb ik voorgesteld om een aantal vragen aan het veld te stellen om zo zicht te krijgen op de context waarin de centrale vraag speelt. Daartoe heb ik een aantal organisaties gericht aangeschreven en is tegelijkertijd op de website van de Hoge Raad de mogelijkheid geboden voor andere insprekers om input te leveren door een digitaal formulier in te vullen. De reacties kon ik goed verwerken in mijn conclusie. Deze vorm van inspraak was een experiment dat goed heeft uitgepakt. Bij het opzetten hebben de voor deze zaak verantwoordelijke WB'er en ik niet alleen overleg gevoerd met de procureur-generaal en de plaatsvervangend procureur-generaal, maar ook samengewerkt met de afdeling Automatisering in verband met de inrichting van de website en de beveiliging van de informatie en met Communicatie. Wat mij betreft mede daardoor een geslaagd project!"

Voor wie schrijf jij?

"Als advocaat-generaal schrijf je je advies natuurlijk in eerste instantie voor de Raad en voor partijen. Maar je weet, daar houd ik dan ook rekening mee, dat ook feitenrechters en wetenschappers vaak geïnteresseerde 'meelezers' zijn, die conclusies soms spellen. En een enkele keer zie ik zelfs studenten voor me. Een conclusie geeft niet alleen zicht op de zaak zelf, maar geeft ook context aan de rechtsvraag. Als het goed is, wordt zo ook duidelijk wat het al dan niet maatschappelijke belang is bij een antwoord op de rechtsvraag."

Als advocaat-generaal moet je maar afwachten wat de Raad met je advies doet. Volg je dat?

"Ja, natuurlijk! Met argusogen. Natuurlijk wil je weten wat de uitkomst is, je hebt zelf immers alles uit de zaak gehaald wat erin zit en je hoopt dan ook met je team dat je gevolgd wordt. Maar het is niet zo dat niet gevolgd worden altijd leidt tot chagrijn: soms moet ik na lezing van een uitspraak waarin de conclusie niet is gevolgd, ook gewoon bekennen dat de Raad het beter zag dan ik."

Is het werk zo leuk dat je het lang volhoudt?

"Zeker. Is er een mooiere baan dan deze?"

Annemarie ter Heide, raadsheer

"Ik heb rechten en filosofie gestudeerd en ben een tijd advocaat in Amsterdam geweest. Daarna heb ik zes jaar bij het wetenschappelijk bureau van de Hoge Raad gewerkt als WB-er. Vanaf 2006 ben ik zeven jaar rechter in Arnhem geweest, toen ben ik raadsheer in het hof in Arnhem geworden en sinds oktober 2020 werk ik in de Hoge Raad."

Wat trekt je aan in de Hoge Raad?

"Ik kende het al als medewerker en vond het een fijne werkomgeving. Overigens werkte ik toen bij het parket en had ik helemaal niets met het rechtscollege de Raad te maken. De Raad had toen nog geen medewerkers. Het aantrekkelijke aan het werk is voor mij eigenlijk hetzelfde als bij de feitenrechtspraak: het gaat in de rechtspraak over mensen. Het abstractieniveau is hier anders, maar de feitenrechter komt voor dezelfde problemen te staan als de Hoge Raad, alleen in een eerder stadium. Ik werd ook aangetrokken door de collega's die hier werken. Ik heb een maand stage gelopen hier, en dat beviel me. Wel valt me op dat ik hier nog meer achter een bureau zit dan bij de rechtbank en het hof, waar je zittingen hebt en dus ook nog eens ergens heen loopt."

Wat is het belang van de Hoge Raad?

"Ik denk: er is een instantie nodig die de rechtspraktijk op koers houdt en de rechtseenheid bewaakt. Er zijn in de praktijk heel veel stemmen over een onderwerp en de Hoge Raad moet voor eenheid zorgen. Maar ik vind rechtsbescherming in individuele zaken even belangrijk. Civiel recht is bij uitstek een menselijk recht, met regels die er zijn omdat mensen op een bepaalde manier in elkaar zitten. Uiteindelijk komen ze met problemen waar ze niet uitkomen bij de rechter terecht, en die moet de moed hebben om goede en werkbare beslissingen te nemen."

"Ik ben echt een rechter-rechter."

Met wie werk je samen?

"Ik werk samen met de andere leden van de civiele kamer. We zijn nu met zijn dertienen. Verder werk ik natuurlijk samen met de WB-ers, de wetenschappelijk medewerkers. WB-ers zoeken voor ons juridische zaken uit en ze schrijven pre-concepten van een uitspraak, als de zaak al in de raadkamer is behandeld. Verder werken wij als raadsheren met de griffie en het

gerechtssecretariaat samen. En in wezen ook met het parket. Het parket is wel een afzonderlijke organisatie maar hun conclusies zijn van groot belang voor de besluitvorming in de civiele kamer."

"Je werkt met zijn drieën of zijn vijven aan een zaak en we beraden ons in de volle raadkamer over de rechtsvragen die aan de orde zijn, dus met alle leden van de civiele kamer aanwezig. Behalve degenen die niet vrij staan (die niet meedoen aan de beraadslaging, red.): zij verlaten dan de raadkamer. Dat de overige leden van de civiele kamer kunnen meepraten is vooral van belang voor de rechtseenheid en rechtsontwikkeling: dat we een breed gedragen richting kiezen in onze uitspraak. En de specialisten op een rechtsgebied zitten soms niet in de zetel, omdat de samenstelling daarvan door het toeval wordt bepaald. Dan is het wel fijn als de specialisten in de raadkamer over het recht kunnen meedenken."

"Voor mij is dat meedenken door collega's ook belangrijk: je hebt zelf een bepaalde manier van denken en je collega's kunnen soms zo anders denken, dat voegt veel toe. Je kunt hier nooit in je eigen denkcirkeltje blijven ronddraaien."

"De kamervoorzitter bepaalt in eerste instantie of het een zaak is voor drie of vijf rechters. Als het recht in een zaak wordt ontwikkeld dan wordt het in de civiele kamer een zaak van vijf rechters. Soms wordt een driezetaarszaak een vijfzetaarszaak, zoals wij dat noemen, omdat een van de drie rechters vindt dat de zaak niet geschikt is voor behandeling en beslissing door drie rechters."

Werken jullie lang aan een zaak?

"Dat valt best mee. De Hoge Raad doet zaken binnen afzienbare tijd af, bij rechtbank en hof kan de tijdsduur meer variëren doordat sommige zaken lang kunnen duren. Soms werk je daar jaren aan een zaak en dat is hier niet het geval. Een deel van de zaken wordt afgedaan onder verwijzing naar artikel 81 van de Wet op de rechterlijke organisatie. Dat kan alleen bij verwerping. Dan wordt de verwerping van het cassatieberoep niet inhoudelijk gemotiveerd, omdat de zaak geen nieuw licht op het recht werpt. Die zaken worden overigens net zo behandeld als de andere zaken: er is een conclusie van de advocaat-generaal, de zaak wordt aan een zetel toegedeeld, en pas in de raadkamer wordt beslist dat het beroep wordt verworpen en dat dat gebeurt onder verwijzing naar art. 81 RO. Voor de buitenwereld, met name partijen, kan dat onbevredigend zijn. Dat kan ik me voorstellen. Maar de werkwijze is hetzelfde."

"Ik heb zelf geen specialisme, ik ben echt een rechter-rechter. Ik zit hier omdat ik de rechtspraak goed ken en niet vanuit de wetenschap. Ik breng rechterlijke ervaring in. Die rechterlijke ervaring helpt mij ook bij alle zaken. De Hoge Raad heeft dan wel geen zittingen op de manier waarop de feitenrechter die heeft, maar ik zie altijd voor me dat het om mensen gaat."

Zijn er zaken die je bijzonder raken?

"Bijvoorbeeld zaken over uithuisplaatsingen van kinderen. En als het gaat om gedwongen opnamen van mensen. Dan gaat het vaak om kwetsbare mensen, en om ingrijpende beslissingen."

Rachel Prevoo, documentalist

"Ik ben begonnen bij Post, Documentatie en Archief. Mijn broer werkte hier bij de Hoge Raad en ze hadden dringend iemand nodig. Ik had tijd want ik had korte tijd IT gestudeerd en ik had even

niks. Door de digitalisering werd de postafdeling steeds kleiner en in 2019 ben ik overgestapt naar het Kenniscentrum. Bij het Kenniscentrum werken ongeveer achttien mensen. Ik werk bij het onderdeel Documentatie."

Wat voor werk doe je?

"Ik anonimiseer uitspraken van de sectoren Civiel en Straf. Dat anonimiseren doe je om persoonsgegevens van natuurlijke personen te beveiligen wanneer je de uitspraak of conclusie publiceert op rechtspraak.nl. Namen van bedrijven en bijvoorbeeld gemeenten anonimiseer je meestal niet, maar daar zijn wel uitzonderingen op. Als iemand bijvoorbeeld ruzie heeft met de gemeente over land, dan publiceer je ook de naam van de gemeente niet. Bij kleine gemeentes is dan namelijk de persoon heel makkelijk te herleiden."

"Ik anonimiseer uitspraken van de sectoren Civiel en Straf."

Je krijgt het arrest, en wat doe je dan?

"Het is een Worddocument dat je in de rechtspraaksite zet en met kleurtjes markeren we dan de namen van de verschillende personen. Die vervangen we dan in bijvoorbeeld eiser, of de moeder enzovoort. Het programma is een soort geavanceerd 'zoek en vervang'. Het doet veel automatisch maar het is toch secuur werk: we moeten alles handmatig controleren. Civiele arresten zijn heel anders dan strafarresten. Bij Civiel noemen ze de namen maar één of twee keer. Dan staat er één keer laten we zeggen Annemiek, en verder 'de moeder'. Het is vaak een minder feitelijk relaas dan bij strafzaken."

Hoeveel mensen werken er aan het anonimiseren?

"Vijf. Er zijn drie mensen die alleen maar anonimiseren en twee die ook andere dingen doen. Soms is het heel hard werken, als een conclusie heel laat komt. En dan moet ie toch op tijd gepubliceerd worden. En soms gaat het heel makkelijk. Er staan in een conclusie of arrest vaak hele stukken uit de behandeling in de Tweede Kamer en daar hoeft je niets aan te anonimiseren."

Hoe is het werken hier?

"Ik vond het meteen leuk. Leuke collega's, en veel variatie in de zaken. Je kunt wel routine opbouwen in dit werk en toch is het gevarieerd werk. Ik werk ook in de ondernemingsraad. Dan krijg je weer een heel ander beeld van wat er speelt in de organisatie. Ik houd me daar bezig met digitale dossieroverdracht, dat is meer iets voor de toekomst."

Hester Wattendorff en Edgar du Perron, persraadsheren

Wat doet een persraadsheer?

Hester: "We communiceren over uitspraken van de civiele kamer, en soms voor de andere kamers. Het voornaamste wat we doen is uitleggen wat een uitspraak inhoudt. Dat doen we via persberichten, via X of mondeling voor camera of microfoon. We bewaken met die actieve voorlichting of datgene wat mensen van onze uitspraken maken ook klopt."

Edgar: "We zijn met zijn tweeën omdat je niet kunt optreden als je zelf in de groep rechters hebt gezeten die de uitspraak doet. En verder is het ook wel gezellig om het met zijn tweeën te doen."

Is dat uitleggen nodig? De Hoge Raad doet zelf toch al moeite om zijn uitspraken helder te krijgen?

Hester: "De praktijk wijst uit dat het vaak toch in minder juridisch jargon moet worden uitgelegd. En dat is meteen het moeilijkste deel van ons werk: onze berichten moeten kloppen, en ze moeten voldoende begrijpelijk zijn. Daar zit een zekere spanning tussen. Het is trouwens een keer voorgekomen dat de zetel onze zin in het concept-nieuwsbericht duidelijker vond dan wat er in de uitspraak stond en toen is de uitspraak teruggegaan naar de raadkamer en aangepast."

Edgar: "Journalisten zien op film liever geen pratende hoofden. We zijn dus niet veel op camera, want journalisten willen beeld en een beeld van rechters die een uitspraak doen is verhelderender."

Hester: "Daarin zie je dat onze rol verandert. TikTok-filmpjes van rechtspraakreporters bijvoorbeeld, dat is echt van nu. Voor de radio werkt het wel als we iets uitleggen, en op podcasts."

Hoe ben je persraadsheer geworden?

Edgar: "Ik had ervaring als decaan van een rechtenfaculteit met het te woord staan van journalisten. Ik ben docent voor eerstejaarsstudenten en dat helpt ook: die jonge studenten kennen het jargon nog niet."

Hester: "En ik ben ooit ingevallen toen Edgar niet kon, omdat hij had meebeslist over de uitspraak."

"We bewaken met actieve voorlichting of datgene wat mensen van onze uitspraken maken ook klopt."

Hoe bepaal je of er een nieuwsbericht wordt gemaakt?

Hester: "Dat doet de woordvoerder in eerste instantie. Ze kijkt of er in de zaak een maatschappelijk of juridisch belang is. En soms speelt de vraag: gaat een partij onze uitspraak misschien wat vertekend in de media weergeven? Dan kun je beter zelf het heft in handen nemen. Ook denk je soms: we moeten nu wel heel precies zijn in de formulering. Als het een zaak is met drie partijen bijvoorbeeld, waarvan er maar twee de procedure voeren. Dan moet je in het bericht wel duidelijk maken dat de derde partij niet in de zaak betrokken is."

Edgar: "We werken dus nauw met de woordvoerder samen. En dat is maar goed ook, want zelf maken wij altijd te lange koppen. Een goede kop is wel belangrijk, want je kunt niet kant en klaar genoeg zijn in het aanleveren van een nieuwsbericht."

Denk je ook in de raadkamer al aan je deskundigheid als persraadsheer?

Hester: "Nee, we proberen als raadsheren onze arresten voor partijen en derden altijd zo goed en duidelijk mogelijk op te schrijven. Wel maken we de voorleestekst voor als een uitspraak mondeling gedaan wordt."

Edgar: "Ons publiek is trouwens vaak niet het algemene publiek maar meestal het juridisch geschoolde publiek."

Zitten er haken en ogen aan het naar buiten treden met zittingen en uitspraken?

Hester: "Men juicht het over het algemeen toe."

Edgar: "Aan livestreams en video's zitten wel nadelen. De privacy van aanwezigen in de zaal is niet automatisch gewaarborgd, en mensen kunnen in de montage knippen en plakken. Heb je één keer met je ogen geknipperd, maken ze er bij wijze van spreken van: 'Rechter Hoge Raad dommelt weg'."

In de rechtspraak wordt nagedacht over de vraag waarom advocaten wel aanschuiven bij tv-programma's en rechters niet. Daardoor kan er een eenzijdig beeld van de rechtspraak ontstaan. Hoe denken jullie daarover?

Hester: "Een talkshow lijkt me niet geschikt. In theorie is het denkbaar dat je wel eens in een tv-programma aanschuift."

Edgar: "Als we het al zouden doen, vind ik dat het rechters moeten zijn die niet in de raadkamer zijn geweest. Dus eerder iemand van de strafkamer of een wetenschapper, zodat niet zelfs maar de verdenking kan ontstaan dat je als persrechter uit de school klapt."

Hester: "Maar dan moet het eigenlijk sowieso niet iemand van de Hoge Raad zijn, want het verschil tussen de kamers binnen de Hoge Raad is bij niet-juristen veelal onbekend. Dus eerder iemand van een ander hof of uit de wetenschap."

Zijn er nog wensen die je hebt?

Edgar: "Ik zou onze arresten liever nog meer *down to earth* opschrijven. Dat je vooral opschrijft: waar gaat deze zaak over. In de jaren zestig is de indirecte rede in de uitspraken afgeschaft. En er kan nog wel meer gemoderniseerd worden."

Hester: "Je hebt nu nog het echte cassatietechniektaltje: de klacht faalt, het middel klaagt over... enzovoort. Daar valt dus nog wel wat aan te verbeteren."

De Hoge Raad

De Hoge Raad spreekt recht in drie rechtsgebieden: civiel recht, strafrecht en belastingrecht. In dit hoofdstuk worden per rechtsgebied enkele zaken besproken waarin de Hoge Raad het afgelopen jaar uitspraak heeft gedaan. Er wordt ook een totaaloverzicht van zaakgegevens in 2023 gegeven. Vervolgens komen de uitspraken aan de orde waarin prejudiciële vragen werden gesteld aan of beantwoord door het Hof van Justitie van de Europese Unie. Daarna worden de uitspraken van de vierde kamer van de Hoge Raad en de ontvangen klachten en overige correspondentie toegelicht. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van de samenstelling van de Hoge Raad op 31 december 2023 en de mutaties in de Hoge Raad in 2023.

Civiel recht

De civiele kamer van de Hoge Raad heeft in 2023 bijna 400 uitspraken gedaan. Die uitspraken betroffen in 2023 opnieuw een breed palet aan onderwerpen waarbij een beroep werd gedaan op de drie kerntaken: rechtsvorming, rechtseenheid en rechtsbescherming.

Totaaloverzicht sector civiel recht

Sector civiel recht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	376	440	334
uitstroom totaal	427	440	430
uitstroom uitspraken	403	--	399
uitstroom overig	24	--	31
conclusies	382	400	343

eindwerkvoorraad	410	--	314
gem. doorlooptijd totaal	422	--	381

Het ging om klassieke vermogensrechtelijke vragen, zoals naar de maatstaf voor uitleg van een testament ([ECLI:NL:HR:2023:1531](#)) of de kwalificatie van een overeenkomst als arbeidsovereenkomst ([ECLI:NL:HR:2023:443](#), Deliveroo), maar ook om kwesties die sterk door Europees recht worden beïnvloed, zoals prejudiciële vragen inzake opzegging van een overeenkomst tot kinderopvang ([ECLI:NL:HR:2023:198](#)) en prejudiciële vragen inzake achteraf betalen ([ECLI:NL:HR:2023:778](#)).

Opmerkelijk was in 2023 het aantal zaken op het gebied van het internationaal privaatrecht (vijftien uitspraken in veertien zaken). Daarbij gaat het om grensoverschrijdende geschillen. In het kader daarvan kan de vraag rijzen welke nationale rechter bevoegd is of naar welk rechtsstelsel het geschil moet worden beoordeeld. Dergelijke vragen kwamen bijvoorbeeld aan de orde in de procedure over de vraag of de kunstschaten die vier Krimmusea in 2013 hadden uitgeleend aan een museum in Nederland, moesten worden teruggegeven aan de Krimmusea of aan de Staat Oekraïne ([ECLI:NL:HR:2023:865](#)). Verder ging het onder meer om internationale geschillen over arbeidsrecht, familierecht en mededingingsrecht. In een zaak over de vraag welke rechter bevoegd is om een grensoverschrijdend geschil over mededingingsrecht te beoordelen, heeft de Hoge Raad op zijn beurt prejudiciële vragen gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie. Deze ontwikkeling past in de tendens van verdere internationalisering van civielrechtelijke geschillen, waardoor zij ook in complexiteit toenemen.

Het jaar 2023 werd verder gekenmerkt door een relatief groot aantal vorderingen tot cassatie in het belang der wet (acht), een instrument dat – net als de prejudiciële procedure – bij uitstek beoogt bij te dragen aan rechtsvorming en rechtseenheid. Een vordering tot cassatie in het belang der wet heeft betrekking op een uitspraak die onherroepelijk is geworden en wordt ingesteld door de procureur-generaal bij de Hoge Raad. De uitkomst van een vordering tot cassatie in het belang der wet brengt geen wijziging in de uitspraak waartegen de vordering is gericht en dus ook niet in de rechtspositie van de partijen in de zaak, maar is wel van belang voor het recht. Het ging ook hier om zeer uiteenlopende zaken, zoals voorschriften voor de openbaarheid van civiele procedures ([ECLI:NL:HR:2023:658](#)), de rechterlijke toetsing van een perspectief- of opvoedingsbesluit in het kader van de uithuisplaatsing van een minderjarige ([ECLI:NL:HR:2023:1148](#)) en het recht op inzage van een patiënt in juridisch advies over aansprakelijkheid voor een medische fout ([ECLI:NL:HR:2023:1670](#)). De laatste kwestie is relevant voor procedures over medische aansprakelijkheid, waarover in 2023 ook prejudiciële vragen zijn beantwoord ([ECLI:NL:HR:2023:1682](#)).

In 2023 beantwoordde de civiele kamer in zeven zaken prejudiciële vragen (in 2022 waren dat er dertien en in 2021 zestien). Het ging daarbij onder meer om de verhouding tussen de regeling in het Burgerlijk Wetboek en de Europese richtlijn consumentenkrediet bij achteraf betalen bij aankoop in een webwinkel ([ECLI:NL:HR:2023:1006](#)), om het schriftelijkheidsvereiste bij koop door een consument van een bouwkaaf ([ECLI:NL:HR:2023:1755](#)) en om de bijdrageplicht van hoofdelijke schuldenaren in een concernverhouding ([ECLI:NL:HR:2023:295](#)).

De Hoge Raad is ook hoogste rechter in Caribische zaken. Dat betekent dat een beroep in cassatie tegen uitspraken van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba aan de Hoge Raad kan worden voorgelegd. In 2023 deed de civiele kamer in tien Caribische zaken uitspraak, over allerlei onderwerpen. Zie bijvoorbeeld [ECLI:NL:HR:2023:773](#), over relatievermogensrecht en [ECLI:NL:HR:2023:1057](#), over timeshareovereenkomsten. Meestal komt het toe te passen recht overeen met het recht in het Europese deel van het Koninkrijk, maar dat is niet in alle gevallen zo. Ook het procesrecht is niet in alle opzichten gelijk. Daarnaast moet de Hoge Raad bij de uitleg en toepassing van rechtsregels rekening houden met de mogelijkheid dat maatschappelijke opvattingen in het Caribische deel van het Koninkrijk kunnen afwijken van de opvattingen in het Europese deel van het Koninkrijk.

Strafrecht

De strafkamer van de Hoge Raad heeft in 2023 een kleine 3.000 uitspraken gedaan. In 2.256 van die gevallen is het beroep in cassatie niet ontvankelijk verklaard. De meest voorkomende gronden daarvoor zijn dat geen bezwaren tegen de bestreden uitspraak zijn aangevoerd (1.333) of dat de klachten klaarblijkelijk niet tot cassatie kunnen leiden (857). Van de 1.646 zaken waarin cassatie-middelen zijn ingediend, leidden er 297 (18%) tot vernietiging. Van de elf herzieningsverzoeken zijn er vier gegrond verklaard.

Totaaloverzicht sector strafrecht

Sector strafrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	3.174	3.100	3.454
waarvan met middelen	1.716	1.800	1.935
uitstroom totaal	3.007	3.100	3.158
uitstroom uitspraken	2.849	2.950	2.979
uitstroom overig	158	150	179
conclusies	809	900	803

eindwerkvoorraad	2.183	2.183	2.479
gem. doorlooptijd totaal	223	--	233

Prejudiciële vragen en digitale opsporing

Voor het eerst heeft de Hoge Raad in een strafzaak prejudiciële vragen beantwoord. In het arrest van 13 juni 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:913](#)) gaat de Hoge Raad na een conclusie van AG Paridaens in op de vereisten die aan prejudiciële vragen worden gesteld.

In dit geval gaan de prejudiciële vragen over de rechtmatigheid van opsporingsoperaties jegens de dienstverleners van cryptotelefonie EncroChat en/of SkyECC en hun gebruikers. Bij deze operaties is samengewerkt met buitenlandse opsporingsinstanties en gebruikgemaakt van nieuwe opsporingstechnieken en -bevoegdheden (hacken). Daarmee zijn enorme hoeveelheden data onderschept. Er zijn in diverse landen en ook voor het EHRM en het Hof van Justitie van de Europese Unie procedures over aanhangig. Veel Nederlandse strafzaken zijn gebaseerd op bewijs afkomstig van in het buitenland gehackte cryptotelefoons. De vragen gingen dus deze eerste keer over een zeer belangrijke kwestie. Dat moet rechters niet afschrikken om ook in 'kleinere' gevallen prejudiciële vragen voor te leggen.

Bij de bespreking heeft de Hoge Raad overwogen dat beslissingen van buitenlandse autoriteiten die aan buitenlands onderzoek ten grondslag liggen moeten worden gerespecteerd en dat er in beginsel van uit wordt gegaan dat het onderzoek rechtmatig is verricht. De rechter hoeft alleen aandacht te besteden aan de wijze waarop de resultaten van het in het buitenland verrichte onderzoek zijn verkregen, als dat van belang is voor de beoordeling of het gebruik voor het bewijs van die resultaten in overeenstemming is met het recht op een eerlijk proces.

Vrijheid van meningsuiting en vrijheid van vergadering

In het arrest van 19 december 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1742](#)) gaat het om een verdachte die deel uitmaakte van een groep van ongeveer 25 tot 30 actievoerders die bij een kantoorgebouw van Shell demonstreerden. De verdachte heeft als een "symbolische actie en om de demonstratie kracht bij te zetten" een zwarte, op olie gelijkende vloeistof over de trap voor dat gebouw gegoten. Ze is veroordeeld wegens vernieling.

De Hoge Raad verwierpt het cassatiemiddel dat inhoudt dat de verdachte moest worden ontslagen van alle rechtsvervolging vanwege onverenigbaarheid van de strafvervolging met de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering (artikelen 10 en 11 EVRM). Hij wijst er onder meer op dat de aanleiding voor de vervolging van de verdachte niet gelegen was in het deelnemen aan het protest tegen Shell, maar in het tijdens die protestactie plegen van een strafbaar feit.

De Hoge Raad verwijst hierbij naar een kort daarvoor genomen beslissing van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens van 21 november 2023, nr. 56896/17 e.a. (Laurijsen en anderen

tegen Nederland). Dat arrest benadrukt dat bij de beoordeling van de vraag of strafrechtelijk optreden bij een protestactie een geoorloofde beperking is van de uitoefening van het recht op vrije meningsuiting en het recht op vrijheid van vergadering, het van belang is of de verdachte zelf een “reprehensible act” pleegde (laakbaar gedrag vertoonde).

De Hoge Raad betreft bij het oordeel in de Shellzaak ook dat het hof heeft volstaan met een geheel voorwaardelijke geldboete van € 350. Daarmee heeft het hof gewaarborgd dat de bestraffing proportioneel is en niet zo ingrijpend is dat daarvan een “chilling effect” uitgaat op personen die door deelname aan een protestactie gebruik willen maken van hun recht op vrijheid van meningsuiting en van hun recht op vrijheid van vergadering.

Ontoerekenbaarheid

In de zaak Thijs H. gaat het om een man die tijdens een psychose drie mensen met messteken had gedood op de Brunsummerheide en in de Scheveningse bosjes. Het hof veroordeelde Thijs H. tot een gevangenisstraf voor de duur van 22 jaar en tbs met dwangverpleging. Het hof volgde daarbij niet de adviezen in twee uitgebrachte deskundigenrapporten om de verdachte de feiten niet toe te rekenen. Volgens het hof was de verdachte ten tijde van het begaan van de bewezenverklarde feiten in enige mate in staat een afweging te maken en voldoende in staat om de wederrechtelijkheid van zijn gedragingen te begrijpen en overeenkomstig dat begrip te handelen.

De Hoge Raad geeft in zijn arrest van 17 oktober 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1295](#)), na een conclusie van de procureur-generaal F.W. Bleichrodt, een kader om over ontoerekenbaarheid te oordelen. Het is aan de feitenrechter om te beslissen of het tenlastegelegde feit op grond van artikel 39 Sr niet aan de verdachte kan worden toegerekend. De maatstaf is dan of ten tijde van het feit bij de verdachte sprake was van een stoornis als bedoeld in deze bepaling en of de verdachte als gevolg van die stoornis niet kon begrijpen dat dat feit wederrechtelijk was of niet in staat was in overeenstemming te handelen met zijn begrip van de wederrechtelijkheid van dat feit. De rechter heeft daarin een eigen verantwoordelijkheid en is niet gebonden aan deskundigenadviezen. De Hoge Raad verwerpt daarom het cassatieberoep, mede omdat het hof uitgebreid heeft toegelicht waarom het is afgeweken van de inhoud van de deskundigenrapporten.

Herzieningen

Er is een lange procedure voorafgegaan aan de laatste herzieningsaanvraag die betrekking heeft op de ‘Deventer moordzaak’. Na een eerder gegrond verklaard herzieningsverzoek is de verdachte in 2005 opnieuw veroordeeld. Na een eerder afgewezen herzieningsverzoek daartegen heeft de aanvrager de procureur-generaal gevraagd nader onderzoek te laten doen als beschreven in art. 463 Sv. Dat verzoek is ingewilligd na advies van de Adviescommissie afgesloten strafzaken (ACAS). Vervolgens is opnieuw een herzieningsaanvraag ingediend.

De aanvraag is opnieuw afgewezen in het arrest van 19 december 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1772](#)). Daarin geeft de Hoge Raad het juridisch kader weer met betrekking tot de onderbouwing en beoordeling van een herzieningsaanvraag en de eisen die gelden als in de aanvraag een beroep wordt gedaan op nieuw en/of gewijzigd deskundigeninzicht. Anders dan de aanvrager stelt, heeft de procureur-generaal bij het doen van nader onderzoek de vrijheid om vanuit het belang van de waarheidsvinding “al het aanvullende onderzoek te verrichten dat hij nodig acht”. Daarbij kan hij ook tegen de wil van de aanvrager onderzoekshandelingen verrichten. Vervolgens kan de Hoge Raad bij de beoordeling van de aanvraag tot herziening die bevindingen betrekken, ongeacht of de aanvrager in zijn aanvraag daarop een beroep heeft

gedaan.

In het arrest van 21 november 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1602](#)) is de herzieningsaanvraag gehonoreerd, omdat na de veroordeling wegens onder meer belaging en bedreiging uit nader opsporingsonderzoek is gebleken dat de aangeefster de sms-berichten waarvoor de aanvrager is veroordeeld, zeer waarschijnlijk zelf heeft verstuurd. Daarvoor had zij onder meer gebruikgemaakt van een betaalde service waarmee uit naam of met telefoonnummer van een ander, of anoniem, sms-berichten konden worden verzonden.

Hacken

Een boekhouder van een bedrijf is veroordeeld omdat hij informatie van de server van het bedrijf ter beschikking had gesteld aan een andere werknemer in verband met diens ontslagprocedure tegen dat bedrijf. Dat is strafbaar als de gegevens zijn verkregen door het wederrechtelijk binnendringen met een valse sleutel (hacken art. 138ab Sr). De zaak is bijzonder, omdat het hier gaat om iemand die wel voor zijn gewone werkzaamheden geautoriseerd was om toegang te krijgen tot het systeem. De vraag is of er dan sprake is van wederrechtelijk binnendringen. Het kan immers niet zo zijn dat bijvoorbeeld het enkele schenden van een beleidslijn van de werkgever al moet worden gekwalificeerd als strafbaar handelen.

In zijn arrest van 18 april 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:610](#)) oordeelde de Hoge Raad dat van "binnendringen" sprake is wanneer de toegang tot (een deel van) een geautomatiseerd werk wordt verkregen tegen de onmiskenbare wil van de rechthebbende. De boekhouder beschikte wel over inloggegevens om toegang te krijgen tot de beveiligde server van het bedrijf, maar had die gebruikt om in een groot aantal gegevens inzage te krijgen die op geen enkele wijze verband hielden met de tussen hem en het bedrijf overeengekomen werkzaamheden. Hij heeft deze gegevens overgenomen, om ze ter beschikking te stellen aan de andere werknemer en diens advocaat. Daarmee was "tegen de onmiskenbare wil" van het bedrijf gehandeld.

Belastingrecht

In 2023 werden bij de belastingkamer van de Hoge Raad 1.201 zaken aanhangig gemaakt. Dat was meer dan verwacht, maar veel zaken werden weer ingetrokken. De uitstroom beliep 1.038 zaken, waarvan 654 uitspraken (63%). De overige uitstroom bestond uit intrekkingen en afdoeningen door de griffier. De werkvoorraad steeg naar 948 zaken. De gemiddelde doorlooptijd steeg ten opzichte van 2022 met 13 dagen naar 287 dagen.

In belastingzaken is een conclusie door het parket facultatief. In 2023 werd in 104 zaken geconcludeerd door een van de vier advocaten-generaal in de belastingsector. Door personele wisselingen is dat aantal lager dan gebruikelijk. Op verzoek van de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State concludeerde het fiscale parket ook in een zaak bij dat college over de verhouding tussen het bestuursrechtelijke overtredersbegrip en het strafrechtelijke (functionele) daderschapsbegrip ([ECLI:NL:RVS:2023:579](#)).

Het overgrote deel van de ingekomen zaken betrof rijksbelastingen (55%) en belastingen van lagere overheden (41%, waarvan 86% WOZ). De resterende 4% instroom betreft met name – beperkt mogelijke – cassatieberoepen tegen uitspraken van de Centrale Raad van Beroep. Het grootste aandeel in de rijksbelastingzaken hadden de inkomstenbelasting (31% van de rijksbelastingzaken) en de BPM (26%). Daarna volgden omzetbelasting en douanerechten (samen 14%), dividendbelasting (7%) en vennootschapsbelasting (6%). Ook in 2023 bleef de

instroom van BPM-zaken en WOZ-zaken dus hoog.

Totaaloverzicht sector belastingrecht

Sector belastingrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	970	900	1.202
uitstroom totaal	1.135	900	1.038
uitstroom uitspraken	772	825	654
uitstroom overig	363	75	384
conclusies	113	140	104
eindwerkvoorraad	783	650	948
gem. doorlooptijd totaal	274	--	287

Tot illustratie van de werkzaamheid van de belastingsector in het belang van de rechtseenheid, de rechtsbescherming en de rechtsontwikkeling in 2023, worden hieronder enige zaken uitgelicht.

Uitspraken

Prejudiciële vragen kunnen zowel aan als door de Hoge Raad gesteld worden. De belastingkamer beantwoordde in 2023 vragen van het Gerecht in eerste aanleg van Aruba over de verhoging van 0,4% naar 0,6% van het tarief van de Arubaanse grondbelasting halverwege een vijfjarig waarderingsstijdvak (ECLI:NL:HR:2023:488). Zij oordeelde dat het vijfjarig tijdvak dient tot rechtszekerheid over de waarde van onroerende zaken, maar niet om het tarief voor vijf jaar vast te leggen. Een tussentijdse tariefwijziging is dan ook geen schending van het vertrouwensbeginsel of het rechtszekerheidsbeginsel en evenmin van een 'legitimate expectation' die als 'possession' in de zin van art. 1 Protocol I EVRM (eigendomsrecht) kan worden beschouwd. Het stond de Arubaanse wetgever vrij om het tarief met onmiddellijke

ingang te wijzigen als onderdeel van fiscale hervormingen voor een evenwichtiger belastingverdeling. Hij is daarbij binnen de hem toekomende ruime beoordelingsmarge gebleven.

In de zaak [ECLI:NL:HR:2023:1371](#) stelde de belastingkamer zelf een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de EU. Deze vraag ging over de verenigbaarheid met het EU-recht van de wettelijke aansprakelijkheid van ondernemingsbestuurders voor de omzetbelasting verschuldigd door die onderneming. De Hoge Raad wilde weten of het ingrijpende gevolg van het niet tijdig aan de ontvanger melden van betalingsonmacht door de onderneming strookt met het Europese evenredigheidsbeginsel, gegeven dat een meldingsverzuim meebrengt dat de niet-betaling van belasting geacht wordt aan onbehoorlijk bestuur te wijten te zijn en de bestuurder geen tegenbewijs mag leveren als hij niet eerst bewijst dat het niet aan hem is te wijten dat de onderneming niet (correct) heeft gemeld, en gegeven dat noch de rechter, noch de ontvanger bevoegd is om die aansprakelijkheid te matigen.

Op vordering van advocaat-generaal IJzerman tot cassatie in het belang der wet, oordeelde een gemengde zetel (leden van verschillende kamers van de Hoge Raad en een raadsheer in buitengewone dienst van de Hoge Raad die staatsraad van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) is) dat de regeling van de dwangsom die een bestuursorgaan moet betalen bij niet-tijdig beslissen op een aanvraag (artikel 4:17 Awb) ook van toepassing is op verzoeken om ambtshalve vermindering van belastingaanslagen ([ECLI:NL:HR:2023:134](#)).

De zaak [ECLI:NL:HR:2023:1568](#) is belangrijk voor het gehele bestuursrecht. De belastingkamer, waarin voor deze zaak ook een raadsheer in buitengewone dienst die staatsraad is in de ABRvS zitting had, oordeelde in navolging van het advies van advocaat-generaal Pauwels dat als het bestuursorgaan de onjuistheid van een door hem opgelegde aanslag erkent vóór het verstrijken van de wettelijke termijn voor bezwaar of beroep tegen die aanslag, de belastingplichtige niet tegengeworpen kan worden dat hij geen bezwaar of beroep meer heeft ingesteld binnen die termijn. Die erkenning wekt immers het vertrouwen dat bezwaar of beroep niet meer nodig is. Andersom: als de belanghebbende nalaat om tijdig bezwaar of beroep in te stellen en het bestuursorgaan de onjuistheid van de aanslag pas erkent ná het ongebruikt verstrijken van de wettelijke termijn daarvoor, dan wordt de aanslag door het ongebruikt verstrijken van de termijn onherroepelijk.

De zaak [ECLI:NL:HR:2023:1053](#) betrof het EU-rechtelijke verdedigingsbeginsel. De ontvanger had wegens fraudevermoedens en vrees voor verdwijning van verhaalsobjecten rechterlijke toestemming verkregen voor conservatoir beslag op banktegoeden van een onderneming, onder de voorwaarde dat de op te leggen naheffingsaanslagen omzetbelasting binnen zes weken zouden worden opgelegd. De Inspecteur stuurde pas op de laatste dag van die zes weken het controlerapport en de direct invorderbare naheffingsaanslagen aan de onderneming. Daardoor kon zij zich niet meer verweren vóór de aanslagoplegging. Omdat de Inspecteur al aan het begin van de zes weken voornemens was om na te heffen, viel volgens de Hoge Raad niet in te zien waarom de onderneming niet in de gelegenheid had kunnen worden gesteld om vóór aanslagoplegging haar standpunt kenbaar te maken. Omdat verweer door de onderneming tot een andere afloop had kunnen leiden, vernietigde de Hoge Raad de naheffingsaanslagen.

Conclusies

Het parket heeft in 2023 geconcludeerd in belangrijke belastingzaken die in dat jaar nog niet tot een arrest hebben geleid.

Advocaat-generaal Ettema adviseerde de Hoge Raad op basis van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens om de kindvrijstelling en het lage tarief in de erfbelasting ook toe te kennen aan het kind van een overleden biologische vader als dat kind door erkenning door een andere man juridisch het kind van die andere man is geworden, ook al laat de nationale wet dat niet toe ([ECLI:NL:PHR:2023:1201](#)).

Advocaat-generaal Wattel concludeerde dat de Herstelwet box 3, die de onverenigbaarheid van de box 3-heffing met het discriminatieverbod en het eigendomsgrondrecht zou moeten opheffen, die grondrechten nog steeds schendt. De Herstelwet box 3 verandert, behalve voor spaargeld, namelijk niets aan het gegeven dat een gemiddeldebelasting per definitie alle belastingplichtigen met een ondergemiddeld rendement discrimineert en alle belastingplichtigen met een bovengemiddeld rendement privilegieert, gegeven dat de spreiding rond een gemiddeld vermogensrendement zeer groot is ([ECLI:NL:PHR:2023:655](#)).

Advocaat-generaal Wattel concludeerde ook in twee zaken over misbruik en oneigenlijk gebruik van procesbevoegdheid. In de zaak [ECLI:NL:PHR:2023:1044](#) werd zijns inziens de procesbevoegdheid misbruikt door een burger die in samenspanning met een no-cure-no-pay-gemachtigde materieel kansloos procedeerde over door die burger uitgelokte parkeerbelastingaanslagen, uitsluitend om gefixeerde vergoedingen voor proceskosten en voor termijnoverschrijdingen te verkrijgen. Hij adviseerde de Hoge Raad om de misbruiker te veroordelen in de proceskosten. Het cassatieberoep is onmiddellijk na kennisneming van de conclusie ingetrokken, zodat geen uitspraak van de Hoge Raad meer zal volgen. De zaak [ECLI:NL:PHR:2023:1042](#) betreft een belanghebbende die € 1.500 immateriële schadevergoeding wenst omdat hij lang moest wachten op een oordeel over zijn – ongegronde – claim van € 0,80 afrondingsverschil. De advocaat-generaal adviseerde om in WOZ- en BPM-zaken (i) als een beroepsgemachtigde optreedt, een vergoeding wegens te lange procesduur te maximeren op het feitelijk en juridisch pleitbare financiële belang bij de procedure, (ii) de bagatelgrens waarbeneden spanning en frustratie door lange duur niet kan worden voorondersteld, aanzienlijk hoger te stellen dan € 15, en (iii) aan te sluiten bij de rechtspraak van de rechtbanken en de gerechtshoven en bij de op 1 januari 2024 in werking tredende Wet herwaardering proceskostenvergoedingen WOZ en BPM, leidende tot lagere vergoedingen en meer afstemming op de omstandigheden van het geval.

Afgezien van de zaak waarin het cassatieberoep is ingetrokken, zijn deze zaken nog in behandeling bij de Hoge Raad.

Overzicht zaakgegevens

Totaaloverzicht zaakgegevens 2023

Sector civiel recht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	376	440	334

uitstroom totaal	427	440	430
uitstroom uitspraken	403	--	399
uitstroom overig ¹	24	--	31
conclusies ²	382	400	343
eindwerkvoorraad	410	--	314
gem. doorlooptijd totaal ³	422	--	381

Sector strafrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	3.174	3.100	3.454
waarvan met middelen	1.716	1.800	1.935
uitstroom totaal	3.007	3.100	3.158
uitstroom uitspraken	2.849	2.950	2.979
uitstroom overig ⁴	158	150	179
conclusies	809	900	803

eindwerkvoorraad	2.183	2.183	2.479
gem. doorlooptijd totaal ⁵	223	--	233

Sector belastingrecht	Realisatie 2022	Planning 2023	Realisatie 2023
instroom	970	900	1.202 ⁶
uitstroom totaal	1.135	900	1.038
uitstroom uitspraken	772	825	654
uitstroom overig ⁷	363	75	384
conclusies	113	140	104
eindwerkvoorraad	783	650	948
gem. doorlooptijd totaal ⁸	274	--	287

¹ Dit betreft zaken waarin het beroep in cassatie is ingetrokken of geroyeerd, en zaken waarin de behandeling van het beroep in cassatie is geschorst.

² De aantallen conclusies omvatten mede de 80a-standpunten.

³ De gemiddelde doorlooptijd is inclusief de doorlooptijd van zaken die bij het Hof van Justitie van de Europese Unie aanhangig zijn geweest. De doorlooptijd wordt berekend vanaf de datum van binnenkomst van de cassatiedagvaarding of het verzoekschrift tot cassatie tot aan de uitstroom van de zaak.

⁴ De uitstroom overig omvat zaken waarin het beroep in cassatie is ingetrokken en zaken die administratief zijn afgedaan door de griffier.

⁵ De gemiddelde doorlooptijd is inclusief de doorlooptijd van de ACAS-commissie voor het uitbrengen van een advies betreffende het instellen van een nader onderzoek in

herzieningszaken ten voordele. De gemiddelde doorlooptijd wordt berekend vanaf het moment van binnenkomst van het dossier bij de Hoge Raad tot aan de uitstroom van de zaak.

⁶ Er is een zaak ten onrechte uitgestroomd in de jaarcijfers van 2022. De intrekking is uit de zaak verwijderd en staat hierdoor op de bevindingenlijst. Hierdoor komt er 1 extra bij de instroom.

⁷ De uitstroom overig omvat zaken waarin het beroep in cassatie is ingetrokken of geroyeerd, zaken die administratief zijn afgedaan door de griffier, zaken waarin de behandeling van het beroep in cassatie is geschorst en zaken die zijn uitgestroomd op verzet.

⁸ De gemiddelde doorlooptijd is inclusief de doorlooptijd van zaken die bij het Hof van Justitie van de Europese Unie aanhangig zijn geweest, zaken waarin het cassatieberoep is ingetrokken of geroyeerd of afgedaan door de griffier, zaken waarin de behandeling van beroep in cassatie is geschorst, en zaken die zijn uitgestroomd op verzet. De doorlooptijd wordt berekend vanaf de datum van binnenkomst van het beroepschrift in cassatie tot aan een van deze uitstroomdata.

Sector civiel recht

	2021	2022	2023
instroom	401	376	334
vorderingszaken	240	224	214
dagvaardingen	--	--	--
verzoekschriften	54	9	--
verzoekzaken	87	137	111
prejudiciële vragen ⁹	20	6	9
conclusies	412	382	343
conclusies	411	382	343

standpunten 80a RO	1	--	--
uitstroom uitspraken	372	403	399
vorderingszaken	217	238	239
dagvaarding	--	--	--
verzoekzaken	15	94	144
verzoekschriften	124	58	9
prejudiciële vragen	16	13	7
uitstroom overig	30	24	31
vorderingszaken	18	16	24
dagvaarding	--	1	--
verzoekzaken	2	5	7
verzoekschriften	9	2	--
prejudiciële vragen	1	--	--
werkvoorraad	459	410	314
vorderingszaken	318	288	239

dagvaardingen	1	--	--
verzoekzaken	70	108	68
verzoekschriften	59	9	--
prejudiciële vragen	11	5	7

⁹ Het betreft hier prejudiciële vragen die zijn gesteld aan de Hoge Raad der Nederlanden.

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
uitstroom uitspraken	372	403	399
verwerping	239	255	234
vernietiging	107	117	142
niet-ontvankelijk	5	12	4
overig	5	9	13
prejudiciële vraag	16	10	6

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
inhoudelijk	205	218	238

art. 80a RO	--	--	--
art. 81 RO	167	185	161

instroom per hof	2021	2022	2023
Hof Amsterdam	75	72	45
Hof Arnhem-Leeuwarden	110	81	84
Hof Den Haag	94	76	86
Hof 's-Hertogenbosch	36	75	48
Gemeenschappelijk Hof ¹⁰	12	11	16
Overig	1	1	--
Rechtbanken	73	60	55

uitspraken per hof	niet-ontvankelijk	verwerping	vernietiging	prejudiciële vragen	overig
Hof Amsterdam	--	57	18	--	2

Hof Arnhem- Leeuwarden	2	53	38	--	2
Hof Den Haag	2	45	22	--	4
Hof 's- Hertogenbosch	--	41	26	--	1
Gemeenschappelijk Hof ¹¹	--	11	7	--	--
Rechtbanken	--	26	31	6	4

¹⁰ Met Gemeenschappelijk Hof wordt bedoeld Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

¹¹ Idem.

Sector strafrecht

	2021	2022	2023
instroom	3.346	3.174	3.454
reguliere strafzaken	3.034	2.915	3.143
beschikkingen	281	240	289
herzieningen ¹²	31 ¹³	19 ¹⁴	22

conclusies	954	809	803
conclusies	954	809	803
uitstroom uitspraken	3.417	2.849	2.979
reguliere strafzaken	3.180	2.605	2.746
beschikkingen	212	219	222
herzieningen	25	25 ¹⁵	11
uitstroom overig	232	158	179
werkvoorraad	2.015	2.183	2.479
reguliere strafzaken	1.832	2.025	2.285
beschikkingen	160	144	180
herzieningen	23	14	14

¹² Verzoeken tot nader onderzoek zijn hierbij opgenomen.

¹³ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

¹⁴ Inclusief 3 verzoeken tot nader onderzoek.

¹⁵ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
-----------------------------	-------------	-------------	-------------

uitstroom uitspraken	3.417	2.849	2.979
verwerping	439	454	412
vernietiging en verwijzing	202	160	138
vernietiging en HR doet af	242	123	159
niet-ontvankelijk	2.524	2.099	2.256
gegrond	3	1	4
overig	7 ₁₆	12 ₁₇	10

uitstroom uitspraken¹⁸	2021	2022	2023
inhoudelijk	711	537	548
art. 80a RO	1.070	734	857
art. 81 RO	268	299	241

herziening uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
--	-------------	-------------	-------------

herziening uitstroom uitspraken	25	24	11
gegrond	3	1	4
afwijzing	20	23	5
niet-ontvankelijk	1	--	2
overig	1	--	--

instroom per hof	2021	2022	2023
Hof Amsterdam	721	611	633
Hof Arnhem- Leeuwarden	1.069	1.126	1.068
Hof Den Haag	558	573	655
Hof 's- Hertogenbosch	641	533	764
Gemeenschappelijk Hof	60	69	40
Rechtbanken	296	261	294
Overig	1 ₁₉	1	--

uitspraken per hof	niet- ontvankelijk	verwerping	vernietiging	gegrond	overig
Hof Amsterdam	346	109	56	--	1
Hof Arnhem- Leeuwarden	787	115	95	--	5
Hof Den Haag	372	60	57	2	--
Hof 's- Hertogenbosch	558	77	55	--	2
Gemeenschappelijk Hof ²⁰	29	9	8	--	--
Rechtbanken	164	42	26	2	2
Overig	--	--	--	--	--

¹⁶ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

¹⁷ Inclusief 1 verzoek tot nader onderzoek.

¹⁸ Zaken met middelen.

¹⁹ Beklag op grond van art. 13a Sv.

²⁰ Met Gemeenschappelijk Hof wordt bedoeld Gemeenschappelijk Hof van Justitie Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Sector belastingrecht

	2021	2022	2023
instroom	1.220	970	1.201

beroep in cassatie	1.196	955	1.189
herziening	22	13	7
prejudiciële vragen	2	2	5
conclusies	103²¹	113	104
uitstroom uitspraken	835	772	654
beroep in cassatie	824	749	642
herziening	7	20	10
prejudiciële vragen	4	3	2
uitstroom overig	254	363	384
werkvoorraad	948	783	948
beroep in cassatie	928	773	937
herziening	18	9	7
prejudiciële vragen	2	1	4

²¹ Het totaal aantal conclusies van 2021 is exclusief 3 conclusies. Er zijn twee conclusies genomen voor de civiele kamer en 1 conclusie voor de 4e kamer.

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
uitstroom uitspraken	835	772	654
ongegrond	483	447	416
niet-ontvankelijk	286	258	189
overig	3	9	9
vernietigd en HR doet af	32	23	11
vernietigd en verwijzing	27	32	28
prejudiciële vragen	4	3	1

uitstroom uitspraken	2021	2022	2023
inhoudelijk	349	238	249
art. 80a RO	80	161	74
art. 81 RO	406	373	331

instroom per hof	2021	2022	2023
-------------------------	-------------	-------------	-------------

Hof Amsterdam	190	204	192
Hof Arnhem- Leeuwarden	288	249	227
Hof Den Haag	161	108	225
Hof 's- Hertogenbosch	132	126	204
Gemeenschappelijk Hof ²²	10	7	6
Rechtbanken	352	199	302
Centrale Raad van Beroep	64	57	33
Overig	23	20	12

uitspraken per hof	niet-ontvankelijk	ongegrond	vernietiging	overig
Hof Amsterdam	15	79	8	3
Hof Arnhem- Leeuwarden	50	129	8	5
Hof Den Haag	24	87	13	--

Hof 's-Hertogenbosch	21	76	8	1
Gemeenschappelijk Hof ²³	--	9	1	--
Rechtbanken	31	30	1	--
Overig ²⁴	48	6	--	1

²² Met Gemeenschappelijk Hof wordt bedoeld Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

²³ Idem.

²⁴ De rubriek overig omvat mede een uitspraak op een aan de Hoge Raad gestelde prejudiciële vraag.

Recht van de Europese Unie

Bij de uitleg en toepassing van het recht van de Europese Unie beoordeelt de Hoge Raad of het Unierecht in een zaak zonder meer kan worden toegepast, dan wel met toepassing van artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie eerst een prejudiciële vraag over dat recht wordt gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) in Luxemburg.

De Hoge Raad heeft in 2023 in vijf zaken prejudiciële vragen gesteld aan het Hof van Justitie:

- HR 10 februari 2023, [ECLI:NL:HR:2023:187](#)
- HR 31 maart 2023, [ECLI:NL:HR:2023:508](#)
- HR 23 juni 2023, [ECLI:NL:HR:2023:965](#)
- HR 30 juni 2023, [ECLI:NL:HR:2023:1006](#)
- HR 6 oktober 2023, [ECLI:NL:HR:2023:1371](#)

In 2023 had één uitspraak van het Hof van Justitie betrekking op zaken waarin de Hoge Raad in eerdere jaren prejudiciële vragen had gesteld:

- HvJEU 2 februari 2023, C-806/21, [ECLI:EU:C:2023:61](#)
(einduitspraken: HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:766](#); HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:767](#); HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:768](#); HR 30 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:769](#))

'EUnited in Diversity II' conferentie bij de Hoge Raad op 31 augustus en 1 september 2023

De vierde kamer

Naast de civiele kamer, strafkamer en belastingkamer kent de Hoge Raad een vierde kamer.

De vierde kamer behandelt klachten tegen rechterlijke ambtenaren en zaken over schorsing en ontslag van rechterlijke ambtenaren die voor het leven zijn benoemd. Alleen de procureur-generaal bij de Hoge Raad kan zulke zaken voorleggen aan de Hoge Raad. Verder behandelt de vierde kamer verzoeken tot wraking van een rechter van de Hoge Raad. De vierde kamer bestaat uit de president van de Hoge Raad, drie vicepresidenten vanuit de civiele kamer, de strafkamer en de belastingkamer, en een aantal raadsheren uit die kamers. Uitspraken van de vierde kamer worden gepubliceerd op www.rechtspraak.nl.

In 2023 heeft de vierde kamer in dertien zaken uitspraak gedaan. Eén uitspraak ging over ontslag en één over het opleggen van een disciplinaire maatregel. Elf uitspraken gingen over verzoeken tot wraking van leden van de Hoge Raad. Deze wrakingsverzoeken waren afkomstig van vier verzoekers. Zij dienden respectievelijk vijf, drie, twee en één wrakingsverzoek(en) in.

Ontslag

Rechters worden voor het leven benoemd (artikel 117, lid 1, Grondwet). Dit beschermt de onafhankelijkheid van de rechtspraak. Aan een rechter kan op eigen verzoek ontslag worden verleend. In bepaalde gevallen kan de Hoge Raad op vordering van de procureur-generaal bij de Hoge Raad het ontslag verlenen. In de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren staan hiervoor regels.

Op 24 februari 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:328](#)) heeft de vierde kamer van de Hoge Raad ontslag aan een rechter-plaatsvervanger verleend. De betrokkene was tot rechter-plaatsvervanger benoemd in het kader van de opleiding tot rechter. Zij was meer dan twee jaar niet ingezet als rechter-plaatsvervanger. Haar opleiding tot rechter was uitgemond in een negatieve beoordeling. Er was niet gebleken van een andere reden om de betrokkene niet langer als rechter-plaatsvervanger in te zetten. Onder verwijzing naar zijn uitspraak uit 2021 ([ECLI:NL:HR:2021:1996](#)) oordeelde de Hoge Raad dat voor het ontslag van de betrokkene een voldoende zwaarwegende reden aanwezig was.

Disciplinaire maatregel

De procureur-generaal diende bij de Hoge Raad in 2023 een vordering tot schriftelijke berisping van een raadsheer in. Ook hiervoor staan regels in de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren. Op 7 juli 2023 legde de Hoge Raad de schriftelijke berisping op ([ECLI:NL:HR:2023:1019](#)). De betrokkene was raadsheer in een gerechtshof. Ten aanzien van

een bij de rechtbank in het desbetreffende ressort lopende strafzaak met grote maatschappelijke impact had zij gehandeld op een wijze waarmee zij het vertrouwen in het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht had ondermijnd. Door haar handelen had zij ernstig nadeel toegebracht aan de goede gang van zaken bij de rechtspraak en het in de rechtspraak te stellen vertrouwen, oordeelde de Hoge Raad.

Wraking

Als waarborg voor de rechterlijke onpartijdigheid kent het recht de mogelijkheid van wraking van de rechter in een zaak. Wie een rechter in een zaak wraakt, verzoekt de vervanging van die rechter door een andere rechter. Regels over de wraking van een rechter maken deel uit van het procesrecht van alle rechtsgebieden waarop de Hoge Raad zaken behandelt. Het [Protocol deelname aan behandeling en beraadslaging van de Hoge Raad der Nederlanden](#) geeft aanvullende regels voor de behandeling van een verzoek om wraking van één van de leden van de Hoge Raad.

In een wrakingsverzoek moet staan waarom de verzoeker vindt dat de rechter in de zaak niet onpartijdig is. Bij de beoordeling van een wrakingsverzoek is uitgangspunt dat een rechter uit hoofde van zijn of haar aanstelling moet worden vermoed onpartijdig te zijn, tenzij zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen die een zwaarwegende aanwijzing opleveren voor het oordeel dat een rechter jegens degene die om wraking verzoekt een vooringenomenheid koestert, of dat bij de verzoeker de vrees daarvoor objectief gerechtvaardigd is ([ECLI:NL:HR:2018:1770](#)).

De uitspraak van 14 april 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:575](#)) vermeldt dat het wrakingsverzoek afkomstig was van een verzoeker die frequent ongemotiveerde wrakingsverzoeken in belastingzaken indient en algemene klachten ventileert. De Hoge Raad oordeelde dat de verzoeker evident misbruik maakte van het middel van wraking en dat het ongemotiveerde verzoek in redelijkheid niet anders kon worden verstaan dan als de aanwending van de bevoegdheid tot wraking voor een ander doel dan waarvoor deze is gegeven. De Hoge Raad heeft het wrakingsverzoek buiten behandeling gelaten en op grond van artikel 8:18 lid 4 van de Algemene wet bestuursrecht bepaald dat een volgend wrakingsverzoek van de verzoeker in dezelfde zaak niet in behandeling zal worden genomen.

In de zaak die heeft geleid tot de uitspraak van 7 juli 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1029](#)) had de verzoeker wraking verzocht nadat aan de verzoeker was meegedeeld dat uitspraak zou worden gedaan, waaruit de verzoeker afleidde dat zijn verzoek om de zaak mondeling te mogen toelichten was gepasseerd. De conclusie van de verzoeker was dat hij niet in staat werd gesteld om zijn aanspraak op een eerlijke en onpartijdige behandeling van de zaak te verwezenlijken. Het wrakingsverzoek werd afgewezen. De mededeling dat uitspraak zal worden gedaan rechtvaardigt niet de daaruit door de verzoeker getrokken conclusie.

Na de afwijzing werd aan de verzoeker weer meegedeeld wanneer uitspraak in zijn zaak zou worden gedaan. Daarop diende de verzoeker een (tweede) wrakingsverzoek in. Tijdens de behandeling van dit wrakingsverzoek heeft de verzoeker een verzoek ingediend tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden. Dit verzoek voldeed niet aan de eis dat een verzoek om wraking is gemotiveerd. Het is niet aangemerkt als een wrakingsverzoek in de zin van artikel 8:15 van de Algemene wet bestuursrecht. In de uitspraak van 17 november 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1577](#)) is het verzoek tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden buiten behandeling gesteld. Ook is bepaald dat een volgend wrakingsverzoek van verzoeker in dezelfde zaak niet in behandeling wordt genomen.

Vervolgens is in de uitspraak van 22 december 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1801](#)) geoordeeld dat

de aankondiging van de uitspraak geen aanwijzing van vooringenomenheid jegens verzoeker oplevert van de raadsheren die de uitspraak zullen doen. Ook het (tweede) wrakingsverzoek werd daarom afgewezen.

De uitspraak van 22 september 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1289](#)) betrof een wrakingsverzoek dat was ingediend na de mededeling dat uitspraak zou worden gedaan. Als reden voor het wrakingsverzoek was onder meer genoemd dat onduidelijk was wie tot aan die mededeling de procedurele beslissingen in de zaak hebben genomen.

Tijdens de behandeling van dit wrakingsverzoek is een verzoek ingediend tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden. Als reden voor dit wrakingsverzoek was onder meer genoemd dat de oproep voor de zitting niet aangetekend was verzonden en verzoeker niet tijdig had bereikt. Hieruit volgde niet dat de betrokken raadsheren ten aanzien van de verzoeker vooringenomen zijn en ook niet dat de vrees daarvoor objectief gerechtvaardigd is. Het verzoek tot wraking van de raadsheren die het wrakingsverzoek behandelden werd afgewezen in de uitspraak van 19 mei 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:734](#)).

Daarna is in de uitspraak van 22 september 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1289](#)) het verzoek tot wraking afgewezen dat betrekking had op de raadsheren die de uitspraak in de zaak van verzoeker zouden doen. Er waren in het wrakingsverzoek geen omstandigheden aangevoerd die de conclusie rechtvaardigen dat de betrokken raadsheren vooringenomen zijn en evenmin dat de vrees daarvoor objectief gerechtvaardigd is.

In vijf uitspraken van 29 augustus 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1139](#), [ECLI:NL:HR:2023:1140](#), [ECLI:NL:HR:2023:1141](#), [ECLI:NL:HR:2023:1142](#) en [ECLI:NL:HR:2023:1143](#)) heeft de Hoge Raad ongemotiveerde wrakingsverzoeken buiten behandeling gesteld en bepaald dat een volgend wrakingsverzoek in de zaak niet in behandeling wordt genomen.

Klachten en overige correspondentie

De interne klachtenregeling van de Hoge Raad geeft iedereen het recht om bij de president van de Hoge Raad een klacht in te dienen over de wijze waarop de Hoge Raad, een lid van de Hoge Raad of de griffier van de Hoge Raad zich in een bepaalde aangelegenheid tegenover hem heeft gedragen. Er kan niet worden geklaagd over gedragingen waartegen een procedure bij een rechterlijke instantie openstaat of heeft opengestaan. Klachten kunnen ook niet gaan over een rechterlijke beslissing of de wijze van totstandkoming daarvan, met inbegrip van de in dat kader genomen procedurele beslissingen. Klachten die zijn gericht tegen gedragingen van waarnemend griffiers worden de griffier van de Hoge Raad toegerekend in die gevallen waarin het gaat om de uitoefening van bevoegdheden die de wet aan de griffier toekent. Ook deze klachten worden onder deze klachtenregeling behandeld.

Op grond van de klachtenregeling wordt jaarlijks een overzicht gepubliceerd van de geregistreerde en door de president behandelde en afgehandelde klachten.

Verslagperiode

In 2023 heeft de president op grond van de klachtenregeling vier klachten behandeld.

De eerste klacht ging over het handelen van een medewerker van de administratie van de sector strafrecht van de Hoge Raad. De klager schreef dat die medewerker hem niet wilde zeggen wie van de Hoge Raad op zijn beroep in cassatie uitspraak zou doen. Deze klacht is als

gegrond aangemerkt. Op grond van het Protocol deelname aan behandeling en beraadslaging van de Hoge Raad der Nederlanden kon de klager een verzoek doen om de namen van de leden die zijn belast met de behandeling van zijn zaak mee te delen. Als het verzoek niet kon worden gedaan op de wijze waarop klager dat heeft gedaan, had dit aan hem kenbaar moeten worden gemaakt onder vermelding van de manier waarop hij dit verzoek wel kon doen. Als het verzoek wel op die wijze kon worden gedaan, had de gevraagde informatie aan de klager moeten worden verstrekt.

De tweede klacht richtte zich tegen een medewerker van de griffie van de Hoge Raad. De klager had in aanvulling op een door hem ingediend beroepschrift in cassatie een ontbrekende pagina nagezonden. Daarop ontving hij bericht van de medewerker dat de aanvulling was aangemerkt als aanvullende motivering en buiten de beroepstermijn was binnengekomen. Daarin kon de klager zich niet vinden. Omdat deze klacht betrekking had op een nog te nemen rechterlijke beslissing, is de klacht niet verder in behandeling genomen.

Het derde geval betrof een klager die diverse berichten aan de president en de waarnemend griffier schreef en de reacties op zijn berichten bij herhaling aangreep om een klacht in te dienen tegen degene die aandacht aan zijn berichten had besteed. Deze klachten zijn met toepassing van artikel 7.2 van de klachtenregeling niet in behandeling genomen, omdat het gewicht van de gedragingen waarover werd geklaagd – het besteden van aandacht aan en het beantwoorden van berichten van klager – kennelijk onvoldoende was.

De vierde klacht had betrekking op een brief van een waarnemend griffier. In deze brief werd de klager namens de voorzitter van de belastingkamer geïnformeerd over een beslissing van de belastingkamer op klagers verzoek om herziening. Deze klacht zag op een rechterlijke beslissing. De klacht is als kennelijk ongegrond aangemerkt.

Overige correspondentie

De Hoge Raad en de president van de Hoge Raad hebben ook in 2023 over uiteenlopende onderwerpen brieven en e-mails ontvangen. Sommigen wenden zich bijvoorbeeld tot de Hoge Raad of de president met een klacht omdat zij ontevreden zijn over een arrest van de Hoge Raad of over uitspraken van andere rechterlijke colleges. Ook worden klachten ontvangen over een beslissing of een reactie van de procureur-generaal bij de Hoge Raad in het kader van één van zijn bijzondere taken. Deze brieven en e-mails vallen niet binnen het bereik van de klachtenregeling en worden in de regel door de griffier van de Hoge Raad in die zin beantwoord.

Anderen brengen meer algemeen maatschappelijke onderwerpen en hun onvrede daarover of problemen en kwesties in hun persoonlijke situatie onder de aandacht van de Hoge Raad en/of de president. De griffier van de Hoge Raad handelt ook deze correspondentie af. In de meeste gevallen kan de Hoge Raad en/of de president niets voor de betrokkene betekenen. Waar mogelijk wordt verwezen naar andere instanties of juridische hulpverleners.

In 2023 is op de website van de Hoge Raad (op de pagina: [Contact en bezoek](#)) een mededeling geplaatst naar aanleiding van de omstandigheid dat sommige mensen aan de Hoge Raad formulieren sturen waarmee zij laten weten dat zij zelf willen bepalen of zij verplichtingen tegenover de overheid willen aanvaarden. Deze documenten worden niet toegestuurd in verband met een zaak die bij de Hoge Raad in behandeling is. Met deze documenten kan de Hoge Raad dan ook niets. Het is administratief niet mogelijk om dit individueel aan afzenders te laten weten. Deze documenten worden niet in behandeling genomen en niet beantwoord.

Samenstelling Hoge Raad 31-12-2023

President	Mevrouw mr. G. de Groot (C)
Vicepresidenten	Mr. V. van den Brink (S) Mr. M.V. Polak (C) Mevrouw mr. M.E. van Hilten (B) Mr. M.J. Kroeze (C) Mr. M.J. Borgers (S) Mr. J.A.R. van Eijdsen (B)
Raadsheren	Mevrouw mr. E.N. Punt (B) Mr. M.W.C. Feteris (B) Mr. M.A. Fierstra (B) Mr. Y. Buruma (S) Mr. J. Wortel (B) Mevrouw mr. T.H. Tanja-van den Broek (C) Mevrouw mr. A.L.J. van Strien-van Strien (S) Mevrouw mr. E.F. Faase (B) Mr. C.E. Du Perron (C) Mevrouw mr. M.T. Boerlage (B) Mevrouw mr. C.H. Sieburgh (C) Mevrouw mr. A.E.M. Röttgering (S) Mr. P.A.G.M. Cools (B) Mevrouw mr. H.M. Wattendorff (C) Mr. F.J.P. Lock (C) Mr. M. Kuijer (S) Mevrouw mr. C. Caminada (S) Mevrouw mr. A.E.B. ter Heide (C) Mr. S.J. Schaafsma (C) Mr. F.R. Salomons (C) Mr. T. Kooijmans (S) Mr. G.C. Makkink (C) Mevrouw mr. K. Teuben (C) Mr. A.E.H. van der Voort Maarschalk (B) Mevrouw mr. C.N. Dalebout (S) Mevrouw mr. T.B. Trotman (S) Mr. F. Posthumus (S)
Raadsheren in buitengewone dienst	Mr. J.E.M. Polak Mevrouw mr. H.G. Sevenster Mr. C.J. Borman

Griffier

Mevrouw mr. A.P. Wolffram-van Doorn

Mutaties in de Hoge Raad der Nederlanden in 2023

Benoemd tot vicepresident	Mr. M.J. Borgers	Per 1 september 2023
		Per 1 september 2023
	Mr. J.A.R. van Eijnden	
Benoemd tot raadsheer	Mevrouw mr. C.N. Dalebout	Per 1 januari 2023
	Mevrouw mr. T.B. Trotman	Per 1 april 2023
	Mr. F. Posthumus	Per 1 september 2023
Benoemd tot griffier	Mevrouw mr. A.P. Wolffram-van Doorn	Per 1 juni 2023
Ontslag verleend aan	Mevrouw mr. E.S.G.N.A.I. van de Griend	Per 1 januari 2023
	Mr. J. Storm	Per 1 maart 2023
	Mr. J. Claassens	Per 1 juli 2023
	Mr. J. de Hullu	Per 1 september 2023

C = civiel; S = straf; B = belasting. Betrokkene maakt deel uit van de kamer op dit deelgebied.

Contacten met de wetgever

Advies over wetsvoorstellen

De president van de Hoge Raad en de procureur-generaal bij de Hoge Raad kunnen op verzoek van de minister van Justitie en Veiligheid advies geven over conceptwetsvoorstellen. In de regel wordt geadviseerd over voorgenomen wetgeving die de organisatie van en de afstemming binnen de rechtspraak betreft en over aanpassingen van het procesrecht. Politieke aspecten en keuzes blijven buiten de advisering.

Bij de keuzes in de advisering wordt in aanmerking genomen dat de president en de procureur-generaal niet vooruit kunnen lopen op een toekomstige procedure bij de Hoge Raad over de uitleg en toepassing van bepalingen die zijn voorgesteld en mogelijk tot wet worden verheven. Ook wordt de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de drie staatsmachten voor de menselijke vrijheid en waardigheid, de beginselen van de democratische rechtsstaat en de waarden van de Europese Unie meegewogen.

De uitgebrachte adviezen worden gepubliceerd op de website van de Hoge Raad. In 2023 hebben de president en procureur-generaal twee inhoudelijke adviezen (in 2022: drie) uitgebracht over voorgenomen wetgeving. Het betreft:

- Advies bij het wetsvoorstel Wet waarborgfunctie Awb
- Advies bij het wetsvoorstel Wet op de politieke partijen

Dialoog

Als instituut vervult de Hoge Raad een autonome rol in de goede verhoudingen tussen vertegenwoordigers van de drie staatsmachten. Hierin vervullen de president van de Hoge Raad en de procureur-generaal bij de Hoge Raad een verbindende boegbeeldfunctie die zich vooral uit in contacten en gesprekken. Goede verhoudingen dragen bij aan wederzijds respect en begrip voor elkaars verantwoordelijkheid in het staatsbestel en de samenleving. Een rechtstreekse dialoog tussen vertegenwoordigers van de staatsmachten maakt het mogelijk met elkaar van gedachten te wisselen over de gedeelde onderliggende verantwoordelijkheid voor de functie van het recht in de handhaving van de menselijke vrijheid en waardigheid, de beginselen van de democratische rechtsstaat en de waarden van de Europese Unie.

In zo'n dialoog gaat het niet over lopende of toekomstige zaken, maar over onderwerpen die het begrip van en inzicht in elkaars werk bevorderen: wat heeft de een voor informatie nodig over de aard van het werk van de ander om het eigen werk optimaal te kunnen doen? Een voorbeeld van de contacten in 2023 biedt het werkbezoek op 7 november 2023 van leden van de Eerste Kamer aan de Hoge Raad. In interactieve sessies tussen leden van de Eerste Kamer, de Hoge Raad en het parket bij de Hoge Raad werden vragen gesteld en ervaringen uitgewisseld. Een ander voorbeeld is het gebruik van het jaarverslag. De inhoud van het jaarverslag van de Hoge Raad wordt in de loop van het jaar regelmatig gebruikt als een handvat in de dialoog met vertegenwoordigers van de wetgevende macht.

Signalen aan de wetgever

Sinds 2017 geeft de Hoge Raad in het jaarverslag een overzicht van uitspraken die een signaal aan de wetgever bevatten. In 2023 gaat het om zes uitspraken. Dat waren er tien in 2022, tien in 2021, acht in 2020, vier in 2019, tien in 2018 en veertien in 2017.

In dit overzicht over 2023 worden arresten met een signaal aan de wetgever in chronologische volgorde kort aangeduid. Zij gaan over de uitleg en toepassing van wetgeving in het licht van de taken van de Hoge Raad in het bevorderen van de rechtseenheid en de rechtsvorming en het bieden van rechtsbescherming op het individuele en zaaksoverstijgende niveau.

Aan de selectie van de gesignaleerde uitspraken ligt geen systematische benadering ten grondslag. Het overzicht wordt verstrekt tegen de achtergrond van de taken van de Hoge Raad om de rechtseenheid en rechtsvorming te bevorderen en rechtsbescherming te bieden. De wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht hebben wettelijk elk eigen verantwoordelijkheden bij de inzet van wetgeving. Zij delen onder meer het maatschappelijke belang bij effectieve wetgeving die rechtszekerheid biedt aan rechtzoekenden en de samenleving. Bij het dienen van dit belang verkeren zij ook in een wisselwerking met elkaar. Een doeltreffende wisselwerking tussen vertegenwoordigers van de drie machten zal onder meer de kwaliteit van het recht bevorderen. Het opnemen van signalen aan de wetgever in het jaarverslag van de Hoge Raad is in de loop der jaren uitgegroeid tot een signaal op zichzelf dat het van belang is om vanuit het zicht op rechterlijke uitspraken in de rechtspraak eraan bij te dragen dat knelpunten in de wet tijdig kunnen worden herkend en opgelost.

Zo kunnen uitspraken in dit overzicht een knelpunt bevatten dat de Hoge Raad in een zaak voorbij heeft zien komen bij de toepassing van wetgeving. Het geven van signalen kan in de rechtspleging en de samenleving bevorderen dat mensen inzicht hebben in juridisch-technische knelpunten die de Hoge Raad tegenkomt bij de behandeling van zaken. Signalen zijn bedoeld als een hulpmiddel naast het wekelijks beschikbaar komen van de uitspraken van de Hoge Raad op rechtspraak.nl. Het is aan de wetgever of die op een signaal van de Hoge Raad wil reageren, bijvoorbeeld met een wetgevingstraject of met een dialoog tussen medewetgevers.

De signalen aan de wetgever in de jaarverslagen van de Hoge Raad zijn variabel van aard. Het kan bijvoorbeeld gaan om het wijzen op juridisch-technische knelpunten, maar ook om het aankaarten van een rechtstekort. Bij juridisch-technische aandachtspunten gaat het bijvoorbeeld om leemtes in de wet, regels die in strijd zijn met voorschriften van hogere orde, onduidelijke regelingen of regelingen die niet goed op elkaar zijn afgestemd. Het aankaarten van een rechtstekort komt voort uit de taak van de Hoge Raad om rechtsbescherming te bieden en de rechtsontwikkeling te bevorderen.

Signalen van de Hoge Raad aan de wetgever hebben geen betrekking op keuzes die niet aan de rechter zijn, zoals politieke keuzes. Soms kan de Hoge Raad binnen de bandbreedte van zijn taken in een uitspraak in een zaak een oplossing voor een gesignaleerd knelpunt bieden. Soms blijkt uit een uitspraak dat dit op grond van het toepasselijke recht juist niet mogelijk of wenselijk is. Signalen van de Hoge Raad aan de wetgever zijn beperkt tot kwesties die de Hoge Raad tegenkomt bij de behandeling van zaken.

Arresten

In twee uitspraken van 31 januari 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:128](#) en [ECLI:NL:HR:2023:81](#)) van de strafkamer van de Hoge Raad was het beoordelingskader in beklagprocedures over inbeslagneming aan de orde. In deze uitspraken wijdde de Hoge Raad ook overwegingen (in

beide uitspraken in rechtsoverweging 2.6) aan nadelen van het huidige stelsel van rechtsmiddelen in beklagprocedures over inbeslagneming. Daarbij werd acht geslagen op onder meer strafvorderlijk onderzoek, tijdsverloop, rechtstoepassing, het karakter van beslissingen in beklagprocedures en de procedurele eisen die voortvloeien uit de rechtspraak van het EHRM. De Hoge Raad overwoog dat het aan de wetgever is of in een andere inrichting van het stelsel van rechtsmiddelen rond de beklagprocedure wordt voorzien.

In een uitspraak van 18 augustus 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1094](#)) over omzetbelasting en privégebruik van een door de werkgever aan de werknemer ter beschikking gestelde personenauto signaleerde de belastingkamer dat het vierde lid van artikel 25e AWR geen melding maakt van op aangifte voldane belasting, waartoe de omzetbelasting behoort. Die bepaling bevat een regeling voor gevallen waarin de inspecteur bij een onherroepelijke rechterlijke uitspraak in de proefprocedure, bedoeld in het eerste of tweede lid van artikel 25e AWR, geheel of gedeeltelijk in het ongelijk is gesteld. Uit de tweede volzin van art. 25e lid 4 AWR volgt dat de inspecteur in zo'n geval binnen zes maanden na de kennisgeving van de collectieve uitspraak een teruggaaf verleent als het bezwaar betrekking heeft op ingehouden of op aangifte afgedragen belasting. De bepaling vermeldt niet op aangifte voldane belasting, zoals de omzetbelasting. De Hoge Raad oordeelde dat de wetgever dit kennelijk over het hoofd heeft gezien en heeft deze bepaling naar analogie van artikel 65 lid 2 AWR ook van toepassing geacht op belasting die op aangifte wordt voldaan.

In een uitspraak van 25 augustus 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1130](#)) van de civiele kamer van de Hoge Raad over erfrecht (verzet tegen een uitdelingslijst, artikel 4:218 lid 3 van het Burgerlijk Wetboek) oordeelde de Hoge Raad over een beroep in cassatie dat was ingesteld tegen een beschikking van de kantonrechter. Tegen die beschikking stond geen hoger beroep open. Op grond van artikel 80 lid 1 van de Wet op de rechterlijke organisatie (RO) was het cassatieberoep ontvankelijk, maar kunnen tegen de beschikking van de kantonrechter geen rechtsklachten worden aangevoerd. Wel kan worden aangevoerd dat de beschikking niet de gronden inhoudt waarop deze berust (artikel 80a lid 1, aanhef en onder a, RO). De Hoge Raad overwoog dat bij de rechtvaardiging van deze beperking vraagtekens kunnen worden geplaatst in een procedure zoals deze, waarin het financiële belang groot kan zijn en de beperking niet geldt als een andere procedure wordt gevolgd, namelijk benoeming van een rechter-commissaris voor de vereffening volgens artikel 4:208 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek. De Hoge Raad vermeldde dat uit de wetsgeschiedenis niet blijkt dat de wetgever onder ogen heeft gezien dat artikel 80 lid 1 RO van toepassing is als er geen rechter-commissaris wordt benoemd. Dit gaf echter onvoldoende grond om artikel 80 lid 1 RO in deze zaak buiten toepassing te laten.

Een uitspraak van 1 september 2023 ([ECLI:NL:HR:2023:1148](#)) van de civiele kamer van de Hoge Raad gaat over een vraag in het jeugdrecht, namelijk of een perspectiefbesluit van een gecertificeerde instelling via de geschillenregeling van artikel 1:262b BW aan de kinderrechter kan worden voorgelegd. De Hoge Raad oordeelde dat de wet dit niet zelfstandig mogelijk maakt. Een perspectiefbesluit bevat het standpunt van een gecertificeerde instelling over de vraag of terugplaatsing van een uithuisgeplaatste minderjarige bij de ouder(s) nog aan de orde is. De uitspraak werd gedaan op een vordering tot cassatie in het belang van de wet van de procureur-generaal bij de Hoge Raad. In de uitspraak heeft de Hoge Raad vermeld dat het aan de wetgever is om binnen het stelsel van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in een rechtsgang te voorzien als de wetgever het wenselijk acht dat het perspectiefbesluit als zodanig door de rechter kan worden getoetst. De kwestie heeft de aandacht van de wetgever (zie bijvoorbeeld Kamerstukken II 2023/24, 31839, nr. 985, p. 4-5).

Een uitspraak van 3 november 2023 van de civiele kamer ([ECLI:NL:HR:2023:1502](#)) heeft betrekking op verplichte geestelijke gezondheidszorg. De zaak ging over de vraag of in een

crisismaatregel, dan wel een machtiging tot voortzetting daarvan (artikel 7:1 en artikel 7:7 van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg, Wvvggz) kan worden bepaald dat de betrokkene wordt opgenomen in een forensisch psychiatrisch centrum (FPC), een instelling als bedoeld in artikel 3.1 lid 1 of artikel 3.3 lid 1 van de Wet forensische zorg (Wfz). De Hoge Raad heeft in zijn bevestigende antwoord een verschil gesignaleerd in de wetgeving over de crisismaatregel en de zorgmachtiging.

Als de rechter een zorgmachtiging verleent, voorziet de wet uitdrukkelijk in de mogelijkheid te bepalen dat de betrokkene in een FPC wordt of kan worden opgenomen (art. 6:4 leden 3-5 Wvvggz). De wet voorziet niet op die manier in die mogelijkheid als sprake is van een (voortgezette) crisismaatregel (art. 7:1 en 7:7 Wvvggz). In de wetsgeschiedenis is daarvoor geen verklaring te vinden. De overwegingen die ten grondslag liggen aan art. 6:4 leden 3-5 Wvvggz gelden ook voor opname op grond van een (voortgezette) crisismaatregel. Het is mogelijk dat in een crisismaatregel of een machtiging tot voortzetting daarvan wordt bepaald dat de betrokkene wordt of kan worden opgenomen in een FPC. De begrippen 'zorgaanbieder' en 'accommodatie' (art. 1:1, onder b en w, Wvvggz) zijn ruim gedefinieerd. Zorgverlening in een FPC valt daaronder. Er ontbreekt een uitdrukkelijke wetsbepaling die, zoals art. 6:4 lid 5 Wvvggz, voorziet in het van toepassing verklaren van de beheersbevoegdheden bij plaatsing in een FPC op grond van een (voortgezette) crisismaatregel. Het is duidelijk dat de wetgever plaatsing in een FPC slechts mogelijk acht als daarop de beheersbevoegdheden van toepassing worden verklaard. Daarin zal de burgemeester of de rechter in voorkomend geval moeten voorzien.

Het parket bij de Hoge Raad

Een zelfstandig onderdeel binnen de Hoge Raad is het parket met aan het hoofd de procureur-generaal. Van het parket maken naast de procureur-generaal en de plaatsvervangend-procureur-generaal, advocaten-generaal (AG) deel uit. Het parket is onafhankelijk en maakt geen deel uit van het Openbaar Ministerie. Het parket is onderverdeeld in drie secties: civiel recht, strafrecht en belastingrecht. De belangrijkste taak van het parket is het geven van juridische adviezen in zaken, zogenoemde conclusies, aan de Hoge Raad. Die worden door de leden van het parket in onafhankelijkheid genomen. In totaal werden in 2023 1.250 conclusies genomen: 343 in civiele zaken, 803 in strafzaken en 104 in belastingzaken.

Daarnaast heeft de procureur-generaal een aantal bijzondere taken. Zo kan hij cassatie in het belang der wet instellen om een uitspraak van de Hoge Raad te krijgen over een rechtsvraag zonder dat dit gevolgen heeft voor een (reeds afgesloten) zaak. Ook is de procureur-generaal de enige die bevoegd is tot de strafrechtelijke vervolging van bewindspersonen of Kamerleden, overigens pas na hiertoe opdracht te hebben gekregen van de regering of de Tweede Kamer. Als aangifte wordt gedaan tegen bewindspersonen of Kamerleden voert de procureur-generaal eerst een oriënterend onderzoek uit om te bezien of er aanknopingspunten zijn voor opsporing. Andere taken hebben betrekking op het toezicht op de gegevensverwerking door gerechten en het parket bij de Hoge Raad, het toezicht op het Openbaar Ministerie, de interne en externe klachtregeling en de herziening in strafzaken.

De bijzondere taken van de procureur-generaal komen in dit deel aan bod.

Cassatie in het belang der wet

Een van de bijzondere taken van de procureur-generaal is het vorderen van cassatie in het belang der wet. Dit buitengewone rechtsmiddel is een instrument om een beslissing van de Hoge Raad te krijgen over een rechtsvraag die in het belang van rechtseenheid of rechtsontwikkeling moet worden beantwoord en die niet of niet tijdig via een gewoon cassatieberoep aan de Hoge Raad kan worden voorgelegd.

Sinds februari 2023 zijn op de website van de Hoge Raad overzichten te vinden van de ingediende en te verwachten vorderingen tot cassatie in het belang der wet. In deze overzichten worden korte beschrijvingen gegeven van de rechtsvragen die in die zaken aan de orde zijn. Het doel van het plaatsen van deze overzichten is het vergroten van de doelmatigheid van dit bijzondere rechtsmiddel door de procedure transparanter te maken.

Meer informatie over cassatie in het belang der wet en de overzichten van de ingediende en te verwachten vorderingen zijn te vinden op de [website](#) van de Hoge Raad.

Verzoeken

In 2023 zijn 30 verzoeken om cassatie in het belang der wet in te stellen binnengekomen bij de

procureur-generaal. Dit zijn er acht minder dan het jaar hiervoor.

In de verslagperiode zijn 26 afwijzingsbrieven verzonden op verzoeken tot het instellen van cassatie in het belang der wet. Dit zijn er negen minder dan een jaar eerder. De meest voorkomende reden voor het afwijzen van een verzoek was dat er geen sprake was van een rechtsvraag die met het oog op de rechtseenheid en rechtsontwikkeling opheldering behoefde. Bijvoorbeeld omdat onvoldoende was gebleken van verdeeldheid in de rechtspraak over de beantwoording van de rechtsvraag.

Vorderingen en uitspraken

In 2023 zijn vijf vorderingen tot cassatie in het belang der wet ingediend. Dat zijn er zeven minder dan vorig jaar. Het betroffen vier civielrechtelijke zaken en één strafrechtelijke zaak.

Ook deed de Hoge Raad in 2023 uitspraak in vijf zaken waarin in 2022 een vordering tot cassatie in het belang der wet was ingediend. Dit betroffen vier civielrechtelijke zaken en één fiscaalrechtelijke zaak.

Openbaarheid van rechtspraak

Een van de zaken waarin in 2022 een vordering was ingediend betrof de vraag of gerechtelijke instanties in verband met de openbaarheid van rechtspraak gehouden zijn om informatie over lopende civiele procedures te verstrekken aan derden.

De Hoge Raad stelde in zijn uitspraak voorop dat bij de beantwoording van de vraag welke informatie over civiele procedures aan derden moet worden verstrekt, naast de openbaarheid van rechtspraak, ook het recht op bescherming van persoonsgegevens van belang is. Verder constateerde de Hoge Raad dat tussen de gerechten verschillen bestaan in de mate waarin en de wijze waarop aan derden informatie wordt verschaft over aanhangige civiele procedures. De Hoge Raad gaf in zijn uitspraak een aantal hoofdregels voor het verstrekken van informatie over openbare zittingen, het verstrekken van uitspraken en het verstrekken van informatie over (de stand van zaken in) procedures. Ook benadrukte de Hoge Raad dat het door de gerechten gehanteerde overzicht van aanhangige zaken voor iedereen te raadplegen moet zijn. Binnen de door de Hoge Raad uitgezette kaders hebben de gerechten ruimte om nader te bepalen hoe een en ander in de praktijk wordt toegepast. Om ervoor te zorgen dat die toepassing op gelijke wijze plaatsvindt, ligt het volgens de Hoge Raad op de weg van de gerechten om een landelijk uniforme regeling te treffen.

(Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2022:533](#) en voor de uitspraak [ECLI:NL:HR:2023:658](#).)

Inzagerecht patiënt in een medisch advies

Ook deed de Hoge Raad in 2023 uitspraak in een zaak die in 2022 was voorgelegd over de vraag of een patiënt recht heeft op inzage in de bevindingen van een arts die in opdracht van (de aansprakelijkheidsverzekeraar van) het ziekenhuis heeft beoordeeld of de behandeling van de patiënt volgens de regelen der kunst heeft plaatsgevonden. De patiënte had het ziekenhuis aansprakelijk gesteld omdat zij vond dat bij haar behandeling een medische fout was gemaakt. In opdracht van de aansprakelijkheidsverzekeraar van het ziekenhuis had een arts van een ander ziekenhuis het medisch dossier van de patiënte beoordeeld. De patiënte wilde inzage in het advies van deze arts, maar dat was geweigerd. De patiënte diende vervolgens een tuchtklacht tegen deze arts in.

Het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg (CTG) verklaarde de klacht ongegrond. Het

CTG oordeelde dat de patiënte geen beroep kon doen op de inzagerechten uit de afdeling van het Burgerlijk Wetboek die gaat over geneeskundige behandelingsovereenkomsten, omdat de 'aard van de rechtsverhouding' zich daar in dit geval tegen verzet. Het ziekenhuis en de aansprakelijkheidsverzekeraar hebben het recht om hun verdediging tegen de aansprakelijkheidsclaim 'in vrijheid en beslotenheid' voor te bereiden en moeten ook een andere arts kunnen inschakelen om de gang van zaken te beoordelen, zonder dat de patiënte inzage krijgt in de bevindingen, aldus het CTG.

Volgens de advocaat-generaal die de vordering indiende was de conclusie van het CTC juist. De juridische motivering van het oordeel van het CTG was volgens de advocaat-generaal echter niet juist, omdat het CTG verschillende bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek verkeerd toepaste. De Hoge Raad was het daarmee eens.

(Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2022:762](#) en voor de uitspraak [ECLI:NL:HR:2023:1670](#).)

Mogelijkheid van toetsing van een perspectiefbesluit

In maart 2023 werd een vordering tot cassatie in het belang der wet ingediend over de vraag of een perspectiefbesluit van de gecertificeerde instelling (GI) via de geschillenregeling van art. 1:262b Burgerlijk Wetboek aan de kinderrechter kan worden voorgelegd. De vraag werd bij de procureur-generaal onder de aandacht gebracht door Expertisecentrum Partners voor Jeugd en de Minister voor Rechtsbescherming.

Wanneer een kind in het kader van een ondertoezichtstelling door de kinderrechter uit huis is geplaatst, kan de GI – als verantwoordelijke voor de uitvoering van de maatregel van ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing – het besluit nemen dat terugplaatsing bij de ouders niet meer aan de orde is en dat het perspectief van het kind elders ligt. Dit besluit heet een perspectiefbesluit. In de rechtspraak heerste verdeeldheid over de vraag of het perspectiefbesluit in het kader van een geschillenregeling in het Burgerlijk Wetboek (eerder) aan de rechter kan worden voorgelegd.

De Hoge Raad oordeelde dat een perspectiefbesluit niet zelfstandig via de geschillenregeling aan de kinderrechter kan worden voorgelegd. Dit laat onverlet dat een perspectiefbesluit aan een rechterlijk oordeel kan worden onderworpen als dat noodzakelijk is in het kader van procedures over beslissingen, maatregelen en verzoeken die (mede) voortvloeien uit of samenhangen met dat perspectiefbesluit.

(Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2023:310](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:1148](#).)

Kosten van een raadsman

In het verslagjaar diende de procureur-generaal in een strafzaak een vordering in om duidelijkheid te krijgen over de definitie en reikwijdte van de wettelijke term 'raadsman' als bedoeld in art. 530, tweede lid, Wetboek van Strafvordering (Sv). Het gerechtshof had in deze zaak geoordeeld dat onder het begrip "de kosten van een raadsman" ook moeten worden begrepen de kosten van door een derde, niet zijnde een advocaat, beroepsmatig verleende bijstand in een procedure bij de kantonrechter. Volgens de procureur-generaal was dat onjuist.

De Hoge Raad oordeelde in lijn met de vordering van de procureur-generaal dat onder de in art. 530, tweede lid, Sv bedoelde kosten van een raadsman alleen kunnen worden begrepen kosten die zijn gemaakt door een advocaat. De advocaat moet zijn ingeschreven op het tableau van de Nederlandse Orde van Advocaten of overeenkomstig art. 37, tweede lid, Sv als raadsman zijn toegelaten (een buitenlandse advocaat die samenwerkt met een in Nederland ingeschreven

advocaat).

(Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2023:78](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:344](#).)

De overige zaken waarin in 2023 vorderingen werden ingediend, betroffen:

Civiel recht

- De vraag of in een inningsprocedure op grond van art. 38, vierde lid, Wet op de rechtsbijstand een bedrag aan buitengerechtelijke incassokosten kan worden toegewezen. (Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2023:656](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:1532](#).)
- De vraag of de rechter in kort geding een veroordeling kan uitspreken tot verkoop en levering van een gemeenschapsgoed (in dit geval een woning) met het oog op de verdeling van de gemeenschap waartoe dat goed behoort. (Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2023:106](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:499](#).)
- De vraag of de rechter ambtshalve een dwangsom kan opleggen voor het geval van niet-nakoming van een omgangsregeling als bedoeld in art. 1:377a Burgerlijk Wetboek. (Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2023:470](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:1459](#).)

Ten slotte deed de Hoge Raad uitspraak in de volgende zaken waarin in 2022 een vordering was ingediend:

Civiel recht

- De vraag of toepassing van de schuldsaneringsregeling tussentijds kan worden beëindigd en/of de schone lei al kan worden ontnomen indien het (proberen te) benadelen van schuldeisers bekend wordt na het vonnis als bedoeld in art. 354 Faillissementswet maar voorafgaand aan het formele einde van de schuldsaneringsregeling. (Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2022:977](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:455](#).)
- De vraag of een vordering tot verwijdering van persoonsgegevens kan worden toegewezen door de burgerlijke rechter in kort geding nadat de termijn als bedoeld in artikel 35 lid 2 Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming is verstreken. (Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2022:1154](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:1216](#).)

Fiscaal recht

- De vraag of de dwangsomregeling bij het niet tijdig geven van een beschikking op aanvraag ook van toepassing is bij een verzoek om ambtshalve vermindering van belastingaanslagen. (Zie voor de vordering [ECLI:NL:PHR:2022:690](#) en voor de uitspraak van de Hoge Raad [ECLI:NL:HR:2023:134](#).)

Herziening

De afgelopen zeven jaren neemt het aantal ingediende verzoeken tot nader onderzoek per jaar

enigszins af in vergelijking met de jaren daarvoor. Na de invoering van de Wet herziening ten voordele op 1 oktober 2012 zijn in 2012 twee verzoeken tot nader onderzoek binnengekomen. De jaren erna betrof het de volgende aantallen: in 2013: elf; in 2014: negen; in 2015: acht; in 2016: zeven; in 2017: drie; in 2018: twee; in 2019: geen; in 2020: vier; in 2021: twee; in 2022: drie.

In 2023 zijn er geen verzoeken tot nader onderzoek binnengekomen.

Eerdere verzoeken

In 2023 waren er nog zeven verzoeken uit eerdere jaren in behandeling.

De ACAS (adviescommissie afgesloten strafzaken) heeft in 2022 geadviseerd twee verzoeken uit 2021 en een verzoek uit 2020 af te wijzen. Ten aanzien van het verzoek uit 2020 en een verzoek uit 2021 heeft de advocaat van de veroordeelde om een nadere reactietermijn op het advies verzocht. Ten aanzien van het andere verzoek uit 2021 heeft de ACAS in november 2022 advies uitgebracht. In het verslagjaar zijn de verzoeken, in navolging van het advies van de ACAS, afgewezen.

In drie verzoeken uit 2022 in met elkaar samenhangende zaken heeft de ACAS in 2023 advies uitgebracht. De verzoeken zijn overeenkomstig de adviezen van de ACAS in het verslagjaar toegewezen. De verzoeken betreffen telkens een veroordeling in 1995 tot een gevangenisstraf van 10 jaar wegens medeplegen van doodslag. Na toegewezen verzoeken tot herziening door de Hoge Raad, heeft het gerechtshof in 2015 de veroordelingen - kort gezegd - gehandhaafd. De Hoge Raad heeft de hiertegen ingestelde cassatieberoepen in 2017 verworpen.

Een verzoek uit 2018 dat betrekking heeft op een veroordeling in 2011 tot levenslang wegens oorlogsmisdrijven tijdens het gewapend conflict in Rwanda in 1994, is in 2018 naar de ACAS doorgestuurd voor advies. In het verslagjaar heeft de ACAS advies uitgebracht. Begin 2024 is het verzoek, in navolging van het advies van de ACAS, deels toegewezen. Lees [hier](#) meer.

Herziening ten nadele van de gewezen verdachte

De wet biedt ook de bijzondere mogelijkheid dat op aanvraag van het College van procureurs-generaal van het Openbaar Ministerie een onherroepelijke einduitspraak van de rechter in Nederland die vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolging inhoudt ten nadele van de gewezen verdachte wordt herzien. Een dergelijke aanvraag heeft nog nooit tot een herziening ten nadele van de gewezen verdachte geleid. In 2023 is herziening ten nadele van een gewezen verdachte niet aan de orde geweest.

Schorsing en ontslag van rechters

In bepaalde gevallen kunnen rechters worden geschorst of ontslagen door de Hoge Raad, bijvoorbeeld bij ziekte, gebleken ongeschiktheid voor het rechterlijk ambt of een veroordeling wegens misdrijf. De wettelijke procedure houdt in dat de Hoge Raad een beslissing tot schorsing of ontslag neemt op vordering van de procureur-generaal.

In de verslagperiode heeft de procureur-generaal drie gevallen voorgelegd aan de Hoge Raad.

De eerste zaak betrof een rechter die had geprobeerd het verloop te beïnvloeden van de MH17-

zaak. Zij was niet als rechter met de behandeling en beoordeling van deze zaak belast. De procureur-generaal was van oordeel dat de betrokkene hierdoor ernstig nadeel had toegebracht aan de goede gang van zaken bij de rechtspraak en het daarin te stellen vertrouwen. Dit is een grond voor oplegging van een disciplinaire maatregel. De procureur-generaal was van mening dat schriftelijke berisping een passende maatregel was en stelde een daartoe strekkende vordering in (gepubliceerd in NJ 2023/302). De Hoge Raad oordeelde overeenkomstig en heeft de betrokkene de maatregel van schriftelijke berisping opgelegd (ECLI:NL:HR:2023:1019). De tweede zaak betrof een rechter die wegens ziekte gedeeltelijk langdurig arbeidsongeschikt was geworden. Voor dergelijke gevallen bepaalt de wet dat de Hoge Raad de betrokken rechter kan herplaatsen in diens ambt voor het aantal uren dat hij zijn werkzaamheden kan verrichten en hem ontslag verleent voor het aantal uren dat hij dit niet kan. De procureur-generaal was van oordeel dat ten aanzien van de betrokkene was voldaan aan de voorwaarden voor herplaatsing en gedeeltelijk ontslag en stelde een daartoe strekkende vordering in. De Hoge Raad oordeelde overeenkomstig en heeft de rechter herplaatst en voor het overige ontslagen (HR 15 september 2023, 23/03262).

In de derde zaak ging het om een rechter die wegens ziekte langdurig en volledig arbeidsongeschikt was. Duurzame re-integratie was niet te verwachten. De procureur-generaal was van oordeel dat ten aanzien van de betrokkene was voldaan aan de voorwaarden voor ontslag wegens ziekte en diende een vordering tot ontslag in. In het verslagjaar had de Hoge Raad nog niet op deze vordering beslist.

Ook werden enkele reflectieve en oriënterende gesprekken met rechters gevoerd.

De procureur-generaal is in het verslagjaar een oriënterend onderzoek gestart naar aanleiding van een melding van een president van een gerecht. De melding ging over onregelmatigheden bij de ondertekening van arresten en processen-verbaal in zaken die op zogenoemde strafrolzittingen leidden tot niet-ontvankelijkheid van de verdachte in het hoger beroep. Dit oriënterend onderzoek was aan het einde van het verslagjaar nog niet afgerond.

Strafrechtelijke vervolging van bewindspersonen of Kamerleden

In een protocol is omschreven op welke wijze wordt omgegaan met aangiften over ambtsdelicten van bewindspersonen en Kamerleden die binnenkomen bij een ministerie, het Openbaar Ministerie of bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad. De procureur-generaal kan in zo'n geval de minister van Justitie en Veiligheid informeren over de vraag of er aanknopingspunten zijn voor een opsporingsonderzoek. Hij doet dit na het verrichten van een oriënterend onderzoek.

Oriënterend onderzoek naar aanleiding van aangifte tegen minister

In 2023 heeft de procureur-generaal een oriënterend onderzoek verricht naar aanleiding van een aangifte door acht moslimorganisaties tegen de (inmiddels voormalig) minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs Wiersma. De aangifte werd gedaan in verband met aangekondigde maatregelen in een Kamerbrief en uitspraken van minister Wiersma in de media en in ambtelijke nota's over informele scholing.

De procureur-generaal informeerde de minister van Justitie en Veiligheid dat hij geen aanknopingspunten zag voor een opsporingsonderzoek naar aanleiding van deze aangifte. Er was volgens de procureur-generaal geen verdenking dat minister Wiersma zich schuldig had gemaakt aan het ambtsdelict dat kort gezegd gaat om het nemen van beslissingen of het geven van bevelen, wetende dat daardoor de Grondwet of andere wet- en regelgeving worden geschonden. Ook was er volgens de procureur-generaal geen verdenking dat de minister zich schuldig had gemaakt aan groepsbelediging, het aanzetten tot haat en discriminatie of discriminatie in de uitoefening van het ambt.

Lees [hier](#) het verslag van het oriënterend onderzoek.

Bemoeienis met aangiften tegen Kamerleden wegens uitingsdelicten

Het Openbaar Ministerie (OM) heeft zich in 2023 in twee zaken waarin aangiften waren gedaan tegen Kamerleden wegens uitingsdelicten in verbinding gesteld met de procureur-generaal. Daarbij gaf het OM hem de gelegenheid om zich uit te laten over de vraag of sprake was van een aangifte in de zin van het protocol.

Het protocol heeft alleen betrekking op aangiften tegen een bewindspersoon of Kamerlid voor zover het een ambtsdelict betreft. Als het strafbare feit in de aangifte geen ambtsdelict is, is het, zoals bij iedere aangifte, aan het OM om een vervolgingsbeslissing te nemen. Als het gaat om uitingsdelicten gepleegd door een Kamerlid (of bewindspersoon) zou sprake kunnen zijn van een "oneigenlijk ambtsdelict". Dat is het geval als bij het begaan van het feit gebruik is gemaakt van macht, gelegenheid of middel door het ambt geschonken (art. 44 Wetboek van Strafrecht). Als het gaat om oneigenlijke ambtsdelicten heeft het OM meer ruimte om de zaak zelf te behandelen dan wanneer het gaat om eigenlijke ambtsdelicten.

In beide gevallen oordeelde de procureur-generaal, net als de hoofdofficier van justitie, dat het OM de zaken niet hoefde te behandelen als aangiften in de zin van het protocol.

Minder brieven

Ten opzichte van 2022 ontving de procureur-generaal minder brieven van mensen die aangifte wensten te doen tegen bewindspersonen omdat zij het niet eens waren met politieke beslissingen of gevoerd beleid. Van dit soort brieven ontving hij er in 2023 twee (in 2022 waren dit er zeven). De procureur-generaal heeft hierop meegedeeld dat de brieven volgens hem moesten worden beschouwd als een mening en een uiting van onvrede en niet als een aangifte in de zin van art. 2 onder a van het protocol.

Anonieme aangifte

De procureur-generaal ontving in 2023 ook een anonieme aangifte. De aangifte was gericht tegen de staatsecretaris van Financiën wegens het uitvaardigen van het Besluit Rechtsherstel box 3 d.d. 28 juni 2022 (verder: het Besluit). Gesteld werd dat de staatsecretaris met dat besluit belastinginspecteurs aanzette tot knevelarij en een criminele organisatie inrichtte (de Belastingdienst). Het voornaamste bezwaar van de aangever was dat de staatssecretaris in het Besluit zonder wettelijke basis instructie had gegeven om op een bepaalde manier inkomstenbelasting te heffen c.q. terug te geven. Volgens de aangever werd daardoor gehandeld in strijd met het legaliteitsbeginsel.

De procureur-generaal heeft de aangifte beschouwd als een uiting van onvrede en niet als een

aangifte in de zin van art. 2 onder a van het protocol.

Toezicht op het Openbaar Ministerie

De procureur-generaal bij de Hoge Raad kan de minister van Justitie en Veiligheid informeren over het feit dat naar zijn oordeel het Openbaar Ministerie (OM) bij de uitoefening van zijn taak de wettelijke voorschriften niet naar behoren handhaaft of uitvoert. In het kader van deze taak heeft de procureur-generaal verschillende thematische onderzoeken gedaan naar de wijze waarop het OM zijn taken uitvoert. Daarbij ging de aandacht telkens uit naar de juridische kwaliteit van de onderzochte taak.

In 2022 is een onderzoek gestart waarbij de hoofdvraag luidt of het OM bij het stellen van bijzondere voorwaarden aan voorwaardelijke invrijheidstelling de wettelijke voorschriften naleeft en in overeenstemming met de geldende rechtsbeginselen handelt. In het verslagjaar is een rapport opgesteld, dat begin 2024 aan de minister van Justitie en Veiligheid is aangeboden.

Aanbieding van het toezichtrapport aan de minister

In 2023 gestarte onderzoeken

In 2023 is een onderzoek gestart waarbij de hoofdvraag luidt of het OM bij het uitoefenen van zijn taak op het gebied van het beschermen van getuigen en hun naasten die (mogelijk) vallen onder het stelsel getuigenbescherming de wettelijke voorschriften naar behoren handhaaft en uitvoert. Onder wettelijke voorschriften worden ook verdragsrechtelijke voorschriften, algemene rechtsbeginselen, algemene maatregelen van bestuur, richtlijnen en (andere) instructies begrepen. Het toezichtrapport is in het verslagjaar afgerond en begin 2024 aan de minister van Justitie en Veiligheid aangeboden.

Lees [hier](#) meer informatie.

Aan de toezichthoudende taak kan niet alleen invulling worden gegeven door thematische onderzoeken, maar ook door incidentenonderzoeken naar concrete gebeurtenissen. In 2023 is een incidentenonderzoek gestart in verband met het steekincident in een supermarkt aan de Haagse Turfmarkt op 20 juni 2023. Het onderzoek vindt plaats in aanvulling op het onderzoek dat door de Inspectie Justitie en Veiligheid wordt verricht. Het onderzoek is er onder meer op gericht inzicht te verkrijgen in de informatie die bij het OM in de jaren voorafgaand aan het steekincident bekend was over de psychische gesteldheid van de verdachte en wat het OM met die kennis heeft gedaan bij de uitvoering van zijn wettelijke taken. De onderzoeksresultaten worden in 2024 verwacht.

Lees [hier](#) meer informatie.

Ten slotte is in 2023 een onderzoek gestart waarbij de hoofdvraag luidt of het OM bij het seponeren van strafzaken de toepasselijke wettelijke voorschriften naar behoren naleeft. De onderzoeksresultaten worden in 2024 verwacht.

Toezicht verwerking persoonsgegevens rechten en parket bij de Hoge Raad

De toezichthoudende rol van de procureur-generaal bij de Hoge Raad bestaat onder meer uit het behandelen van klachten van betrokkenen die van mening zijn dat de verwerking van hun persoonsgegevens door de gerechten of het parket bij de Hoge Raad inbreuk maakt op de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) of de krachtens de Richtlijn gegevensbescherming opsporing en vervolging vastgestelde bepalingen. Dit is vastgelegd in de Regeling toezicht verwerking persoonsgegevens door gerechten en het parket bij de Hoge Raad.

Ingediende klachten

In 2023 zijn vier klachten ingediend bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad. Dit is een lager aantal klachten dan in voorgaande jaren is ingediend. In 2022 zijn vijf klachten ingediend. In de jaren ervoor kwamen elf (2021), zeven (2020), twaalf (2019) en zes (2018) klachten binnen.

Twee van de in 2023 ingediende klachten zijn in 2023 afgehandeld.

In een zaak is onder meer geantwoord dat de procureur-generaal niet bevoegd is tot behandeling van een klacht over de verwerking van persoonsgegevens in een rapport van een bijzondere curator. Ten aanzien van de klacht dat de rechter (de gegevens uit) het rapport heeft gebruikt door zijn beslissing op onder meer het rapport te baseren, is geantwoord dat op grond van art. 11 van de Regeling toezicht verwerking persoonsgegevens door gerechten en het parket bij de Hoge Raad niet kan worden geklaagd over de zakelijke inhoud van een rechterlijke beslissing. De klacht dat de rechtbank klaagster niet actief heeft geïnformeerd over haar privacyrechten werd ongegrond verklaard. Daarbij is erop gewezen dat openbare informatie hierover te vinden is op www.rechtspraak.nl.

In een andere zaak stuurde de rechtbank brieven naar een oud huisadres. Geklaagd werd dat de rechtbank zich niet heeft gehouden aan de opslagbeperking in de zin van artikel 5 lid 1 onder e) AVG. Er werd ook geklaagd dat de rechtbank geen zorg heeft gedragen voor de juistheid van de gegevens in de zin van artikel 5 lid 1 onder d) AVG. De klacht is ter behandeling doorgestuurd naar het bestuur van de rechtbank, omdat de rechtbank over alle relevante gegevens beschikt.

Vordering

In het verslagjaar heeft de procureur-generaal voor het eerst een vordering ingesteld op grond van de Regeling toezicht verwerking persoonsgegevens door gerechten en het parket bij de Hoge Raad. Deze vordering betreft de verwerking van persoonsgegevens in het E-archief. Het E-archief is een interne databank van de Rechtspraak die ongeanonimiseerde uitspraken bevat. Klachten waren ingediend over het opnemen van persoonsgegevens in het E-archief, het raadplegen en delen daarvan in het kader van een rechtszaak en over het afwijzen van een verzoek van klager om zijn persoonsgegevens niet via (onder meer) het E-archief te verspreiden. De vordering strekt ertoe dat de Hoge Raad een onderzoek instelt naar de verwerking van de persoonsgegevens van de klager in het E-archief. De procureur-generaal geeft de Hoge Raad in overweging om de klachten gegrond te verklaren voor zover niet is voldaan aan het beginsel van transparante gegevensverwerking (artikel 5 lid 1 onder a) AVG).

Voor het overige slagen de klachten volgens de procureur-generaal niet. Verder strekt de vordering ertoe dat de Hoge Raad onderzoekt of de inrichting van het E-archief momenteel voldoet aan de normen van de AVG. De procureur-generaal komt tot de slotsom dat, nadat verbetermaatregelen zijn getroffen, aan die normen wordt voldaan. De Hoge Raad heeft in het verslagjaar nog geen uitspraak gedaan.

Zie [ECLI:NL:PHR:2023:823](#).

Datalekken

In het verslagjaar zijn 262 inbreuken op de AVG, in de zin van datalekken, geregistreerd. Een enkele keer hebben die geleid tot het treffen van interne beheersmaatregelen. Dit aantal is fors hoger dan in 2022 (175), 2021 (208) en 2020 (197). Tien datalekken vonden binnen de Hoge Raad plaats. De overige datalekken vonden plaats bij 13 gerechten en bij IVO Rechtspraak, de ICT-dienstverlener voor de Rechtspraak. Net als in voorgaande jaren ging het in het merendeel van de gevallen (159) om het tonen, versturen of afgeven van persoonsgegevens aan een persoon terwijl dit niet de bedoeling was. In andere gevallen ging het onder meer om gestolen of kwijtgeraakte gegevensdragers en/of papier met persoonsgegevens (19), en om persoonsgegevens die per ongeluk zijn gepubliceerd (68). Laatstgenoemd aantal is aanzienlijk hoger dan in 2022 (13).

In het verslagjaar is melding gemaakt van een datalek van aanzienlijke omvang bij het Centraal Insolventie Register (hierna: CIR). In de publieke omgeving van het CIR worden gegevens van faillissementen en schuldsaneringen van natuurlijke personen gepubliceerd conform de wettelijke verplichting die op de Rechtspraak rust. Gebleken is dat sinds 1995 persoonsgegevens te lang, namelijk buiten de daarvoor bestemde termijn van zes maanden, zichtbaar zijn geweest in het CIR. De rechtbanken hebben de benodigde herstelacties uitgevoerd. Ook zijn er maatregelen genomen om eventuele toekomstige inconsistenties te voorkomen.

Tussen de gerechten bestaan verschillen in het aantal datalekmeldingen. Een groter aantal datalekmeldingen bij een gerecht hoeft niet te duiden op een lager niveau van gegevensbescherming dan bij een gerecht met minder meldingen. Het kan ook samenhangen met de mate waarop de organisatie alert is op datalekken en/of de inschatting of een datalek een risico inhoudt dat verplicht tot melding bij de toezichthouder.

Overig

Gebleken is dat een gerecht ongepseudonimiseerde uitspraken verstrekt aan een uitgever, die deze uitspraken ongepseudonimiseerd publiceert. De procureur-generaal heeft met het gerecht afgesproken dat deze werkwijze wordt aangepast.

Een journalist vroeg de procureur-generaal om een beoordeling van de (afwijzende) reacties van gerechten op zijn vraag om aan hem beschikkingen te verstrekken of inzage daarin te verlenen. Hierop is geantwoord dat het niet tot de taken en bevoegdheden van de procureur-generaal behoort om dergelijke reacties inhoudelijk te beoordelen.

Externe klachtzaken

Iedereen die een klacht heeft over de manier waarop een rechterlijk ambtenaar met rechtspraak belast zich in de uitoefening van zijn functie ten opzichte van hem of haar heeft gedragen kan

een klacht indienen bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad. Zo'n klacht moet gaan over het gedrag van een rechter; klagen over een rechterlijke beslissing is uitdrukkelijk uitgesloten. Informatie over de klachtregeling is te vinden op de [website](#) van de Hoge Raad.

De instroom van klachten blijft in vergelijking met de jaren voor 2023 hoog. Niet alleen zijn er meer klagers, ook klagen individuele klagers vaak over meerdere rechters en procedures.

In 2023 zijn 121 klachten bij de procureur-generaal ingediend. Ter vergelijking: in 2022 waren 108 klachten ingediend. De 121 klachten zijn op 9 na alle in 2023 afgehandeld. Zes van deze klachten zijn begin 2024 afgehandeld. Daarnaast zijn in 2023 nog 10 klachten uit 2022 afgehandeld.

Twee klagers stelden dezelfde rechtsvraag aan de orde in hun klachten. De procureur-generaal heeft deze klagers bericht dat hij voornemens is de betreffende rechtsvraag in één van de klachtzaken ter beantwoording voor te leggen aan de Hoge Raad.

Categorieën klachten

Klachten met betrekking tot een rechterlijke beslissing

Net als in de afgelopen jaren had in 2023 een groot deel van de behandelde klachten betrekking op een rechterlijke beslissing. In de verslagperiode werd in 67 van de afgehandelde klachtzaken (onder meer) aangevoerd dat de klager het niet eens was met een rechterlijke beslissing.

Het begrip "rechterlijke beslissing" ziet niet enkel op de eindbeslissing in een zaak. Ook over andere beslissingen van een rechter kan in de klachtprocedure niet worden geklaagd. Zo was er een klacht die inhield dat het hof niet was uitgegaan van de juiste gegevens, zoals de rechtbank in haar vonnis had vastgesteld. Het hof zou verder de goede procesorde hebben geschonden door na de conclusie van antwoord niet de verschijning van partijen ter zitting te bevelen. Daarnaast zou het hof ten onrechte de gedaagde in eerste aanleg hebben aangemerkt als appellant. De (plaatsvervangend) procureur-generaal heeft de klager erop gewezen dat de vaststelling van de feiten, de beslissing om al dan niet een mondelinge behandeling te houden en de aanduiding van de processuele rollen van partijen rechterlijke beslissingen zijn of berusten op rechterlijke beslissingen. De wettelijke klachtregeling is niet bedoeld om beslissingen van een rechter opnieuw te doen beoordelen of te doen veranderen. De (plaatsvervangend) procureur-generaal kon de klachten daarom niet in behandeling nemen.

Een andere klacht had betrekking op de afwijzing door de rechter van een verzoek van de klager om het onderzoek ter zitting met gesloten deuren te laten plaatshebben. De procureur-generaal legde uit dat het algemeen wettelijk uitgangspunt is dat zittingen openbaar zijn. Volgens de wet kan de rechter bepalen dat het onderzoek ter zitting geheel of gedeeltelijk zal plaatshebben met gesloten deuren. Dit betekent dat de klacht gericht was tegen een rechterlijke beslissing. De procureur-generaal kon de klacht daarom niet in behandeling nemen. Daarnaast klaagde deze klager ten behoeve van een andere persoon, van wie ook zaken op die zitting behandeld werden. De procureur-generaal merkte op dat volgens de wettelijke klachtregeling een klacht betrekking moet hebben op een gedraging van de rechter jegens de klager. Zelfs in het geval dat sprake zou zijn van een gedraging van een rechter in de uitoefening van zijn rechtsprekende functie, geldt dat geen sprake was van een gedraging jegens de klager. Alleen daarom al kan de procureur-generaal ook die klacht niet in behandeling nemen.

In een andere zaak werd geklaagd over een rechter die bij beschikking een zorgmachtiging op grond van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) had verleend. De klager vond

dat de gang van zaken in strijd was met de beginselen van een goede procesorde en dat een en ander enerzijds was verweven met het bepaalde in art. 6 EVRM en anderzijds verband hield met de bejegening van hem door de rechter. De (plaatsvervangend) procureur-generaal heeft uitleg gegeven over het systeem van de Wvvgz. Hij merkte op dat de Wvvgz de rechter de bevoegdheid geeft de betrokkene te horen in de accommodatie waar de betrokkene verblijft en dat de rechter bij dergelijke zittingen niet verplicht is een toga te dragen. Verder bepaalt de rechter de orde op de zitting. Hieronder valt hoe de zitting verloopt en in hoeverre iemand in staat wordt gesteld te vertellen hoe hij over een zorgmachtiging denkt. De rechter is ook verplicht ambtshalve na te gaan of er andere, minder ingrijpende alternatieven dan een zorgmachtiging voorhanden zijn. De (plaatsvervangend) procureur-generaal merkte op dat dit betekent dat de klachten van de klager over de procedure en de beschikking betrekking hebben op beslissingen van de rechter. Dergelijke klachten kan de (plaatsvervangend) procureur-generaal niet in behandeling nemen.

Een andere klacht hield in dat de rechter in twee wrakingsprocedures zou hebben ontkend dat bepaalde mededelingen door, namens of in overleg met haar zijn gedaan aan de klager. De eerste mededeling zou aan de klager zijn gedaan toen hij kort voor de zitting om uitstel verzocht, omdat hij positief was getest op corona. De klager zei dat hij van de griffie te horen kreeg dat de zitting doorgang zou vinden en dat de rechter zou hebben gezegd: "Het is nu een keer klaar". De tweede mededeling volgde op het verzoek van de klager om een last tot toevoeging. De griffie had meegedeeld dat de rechter de last niet heeft willen verstrekken. Na beide mededelingen had de klager de rechter gewraakt. De rechter heeft in de wrakingsprocedures volgens de klager gelogen door te zeggen dat de uitspraken van de griffie niet door, namens of in overleg met haar zijn gedaan. Beide wrakingsverzoeken zijn door de wrakingskamer afgewezen. De (plaatsvervangend) procureur-generaal constateerde dat de klager en de rechter klaarblijkelijk van mening verschillen over wat zich feitelijk heeft afgespeeld. In beide gevallen heeft de wrakingskamer het standpunt van de rechter gevolgd en de verzoeken van de klager afgewezen. In het geval er ten aanzien van de klacht een uitspraak van een rechterlijke instantie is gedaan waartegen geen rechtsmiddel openstaat, is de (plaatsvervangend) procureur-generaal niet verplicht de klacht in behandeling te nemen. De (plaatsvervangend) procureur-generaal zag geen reden om van die regel af te wijken en nam de klacht niet in behandeling.

Klachten over een gedraging van een rechter

Een andere categorie klachten betreft klachten over de wijze waarop een rechter zich heeft gedragen jegens de klager. Het gaat daarbij om de vraag of de grenzen van hetgeen behoorlijk is overschreden zijn.

In een zaak waarin geklaagd werd over de bejegening door de rechter vond de klager de rechter ongeïnteresseerd, intimiderend en denigrerend. De klager vond ook dat de rechter zich niet had voorbereid op de zitting en de verhoren van de getuige en de klager. Deze klacht kwam voor een deel voort uit de overtuiging van de klager dat de wederpartij zich schuldig zou hebben gemaakt aan meened, valsheid in geschrift en leugens en dat de rechter daar niet op is ingegaan. Daarnaast had de rechter bij aanvang van de verhoren van de klager en de getuige gezegd dat hij geen vragen had voorbereid. De procureur-generaal oordeelde dat de klacht dat de rechter niet is ingegaan op de stellingen dat de wederpartij zich schuldig zou hebben gemaakt aan meened, valsheid in geschrift en leugens, een klacht was over een rechterlijke beslissing. Daar kan niet over geklaagd worden. De enige mogelijkheid om tegen een beslissing van een rechter op te komen is door hiertegen een rechtsmiddel in te stellen. Daarnaast oordeelde de procureur-generaal dat de enkele mededeling van de rechter aan het begin van het getuigenverhoor dat hij

geen vragen had voorbereid niet wijst op een ongeïnteresseerde of onvoorbereide houding van de rechter ten aanzien van de behandeling van de zaak. Ook verder zag de procureur-generaal geen aanknopingspunt voor de juistheid van de stelling van de klager dat de rechter ongeïnteresseerd, intimiderend en denigrerend, dan wel onvoorbereid zou zijn geweest. In een andere zaak was de klacht dat de raadsheer niet naar het hele dossier had gekeken en dat zij de klager zou hebben gedwongen tot een schikking met de wederpartij. Ook werd geklaagd dat de raadsheer zou hebben geschreeuwd tegen de klager en dat de raadsheer partijdig was. De klager had de klacht eerder ingediend bij het hof. Het gerechtshof had de raadsheer om een reactie gevraagd. De raadsheer gaf aan dat na behandeling van de zaak, een schikkingspoging van partijen en een tweede schorsing van de zitting, door het hof een voorlopig oordeel is gegeven. Beide partijen wilden dat. Verder herkende de raadsheer zich niet in het geschetste beeld van haar en van de zitting. Zij lichtte dat toe. Het gerechtshof heeft de klager geschreven dat het binnen het hof van groot belang wordt geacht dat partijen behoorlijk worden bejegend. Het gerechtshof heeft vastgesteld dat de ervaring van de klager niet overeenkomt met de beleving van de raadsheer. Dit neemt niet weg dat het gerechtshof het oprecht vervelend vond dat de klager de bejegening van de raadsheer als onaangenaam heeft ervaren. Binnen de organisatie heeft de brief van de klager aanleiding tot reflectie en terugkoppeling gegeven. De procureur-generaal overwoog dat het gerechtshof hiermee kennelijk tot uitdrukking heeft gebracht dat de klacht onvoldoende aanknopingspunten bood om de stelling van de klager over een onbehoorlijke bejegening nader te onderzoeken. De procureur-generaal vond dat het gerechtshof de klacht behoorlijk had behandeld en afgedaan, zodat er geen aanleiding was voor een nieuw onderzoek door hem.

Een klachtzaak betrof een klacht over een rechter die in de publieke binnenruimte van het gerechtshof geen mondkapje had gedragen, terwijl het dragen van een mondkapje in een dergelijke ruimte toen wel verplicht was. Het gerechtshof had de klager naar aanleiding van de klacht geschreven dat op basis van interne informatie het gerechtshof concludeerde dat de klacht terecht was. Het gerechtshof schreef dat de rechter het zeer betreunde dat zij zich zonder mondkapje in de publieke ruimte had begeven en dat zij zich ervan bewust was dat ze daarmee haar voorbeeldfunctie had verzaakt. Het gerechtshof sloot zich hierbij aan en schreef dat de kwestie intern de nodige aandacht had gekregen. Het gerechtshof had echter niet besloten tot het nemen van een disciplinaire maatregel. Het hof schreef verder dat dit nadrukkelijk niet betekende dat er geen begrip was voor het feit dat de klager zich – gelet op diens medische situatie – zorgen maakte over zijn gezondheid en dat het hof dat onderschatte. Mede namens de rechter bood het gerechtshof excuses aan voor wat er was gebeurd. De procureur-generaal vond dat de klacht dat de rechter geen mondkapje had gedragen op een zorgvuldige manier was behandeld en hij vond de beoordeling van de klacht niet onjuist. De klager had daarom onvoldoende belang bij een onderzoek naar zijn klacht door de Hoge Raad.

Volgens de wettelijke klachtregeling kan alleen geklaagd worden over het gedrag van een rechter in de uitoefening van zijn rechtsprekende functie. In een klachtzaak werd een klacht ingediend tegen de president van een rechtbank. De klager had twee brieven ontvangen van de griffier in opdracht van de behandelend bestuursrechter. In de brieven stond dat de rechtbank in verband met misbruik van recht in beginsel geen zaak meer zou aanleggen wanneer de klager een beroep deed op betalingsonmacht inzake het verschuldigde griffierecht. Het beroep dat hij wilde instellen was vervolgens niet in behandeling genomen. De klager vond dat dit in strijd was met het recht op toegang tot de rechter en had een klacht ingediend bij het gerechtshof. Het gerechtshof liet weten dat de klager daarmee het gerechtshof feitelijk vroeg om te toetsen of deze brieven, met een inhoud die was gestoeld op een rechterlijk oordeel, rechtmatig

aan de klager verzonden waren. Dit was niet mogelijk, want dan zou het gerechtsbestuur in het rechterlijk domein treden. De procureur-generaal heeft de klager laten weten dat voor zover hij klaagt over het gedrag van de president in haar functie van president van de rechtbank en voorzitter van het gerechtsbestuur, de klacht niet gaat over een gedraging van de president als rechter. Daarom kan de procureur-generaal de klacht niet in behandeling nemen. Voor zover de klacht was gericht tegen de beslissing van de behandelend bestuursrechter om geen zaak aan te leggen, klaagt de klager in wezen over een rechterlijke beslissing. Daar kan niet over geklaagd worden.

Een klager moet ook voldoende belang hebben bij een klacht. In een klachtzaak werd onder meer geklaagd dat het gerechtsbestuur weigerde een rechter aan te wijzen in een bestuursrechtelijke procedure. Er zou sprake zijn van rechtsweigering. De klager had eerder bij het gerechtsbestuur geklaagd dat er nog geen behandelend rechter was aangewezen in zijn zaak. Het gerechtsbestuur had de klager hierop laten weten dat in de voorfase door een algemeen team met o.a. rechters richting wordt gegeven aan het verloop van de procedure. Pas op het moment dat de voorfase is afgerond, wordt besloten welke rechter de zaak inhoudelijk gaat behandelen. Die beslissing was, zo schreef het gerechtsbestuur, in de procedure van de klager nog niet genomen. De procureur-generaal merkte in antwoord op de klacht dat het gerechtsbestuur weigert een rechter aan te wijzen op dat van zo'n situatie geen sprake was. Hij verwees naar de reactie van het gerechtsbestuur die inhield dat na afronding van de voorfase wordt besloten welke rechter de zaak van de klager gaat behandelen. Omdat de zaak zich nog in de voorfase bevond, was die beslissing nog niet genomen. De procureur-generaal liet weten dat gelet op deze reactie de klager redelijkerwijs onvoldoende belang had bij een onderzoek als bedoeld in art. 13a Wet RO. Voor zover de klager klaagde over rechtsweigering, merkte de procureur-generaal nog op dat daarvan geen sprake was. Van rechtsweigering is sprake indien de rechter weigert te beslissen over de voor hem aanhangige zaak. Het gaat dan om de situatie dat in het geheel geen beslissing wordt genomen of dat de beslissing steeds wordt uitgesteld. Die situatie deed zich in deze zaak niet voor.

In een andere zaak werd geklaagd over de gang van zaken op een zitting van de kantonrechter. De klager klaagde dat de rechter niet wilde uitleggen waarom een eerdere uitspraak door een andere rechter onjuist was, dat hij van de rechter zijn standpunten niet mocht toelichten en dat de rechter had gezegd dat hij niet in discussie met de klager ging. Deze klachten betroffen volgens de procureur-generaal rechterlijke beslissingen, waarover niet geklaagd kon worden. Daarnaast klaagde de klager dat de rechter, toen hij nog een opmerking wilde maken, enige keren "Dag (naam klager)" tegen hem zei. Die klacht betrof wel de wijze waarop de rechter zich in de uitoefening van zijn functie jegens de klager had gedragen. Het gerechtsbestuur had in reactie op die klacht aan de klager onder meer geschreven dat de rechter na de uitspraak hem had verzocht de zaal te verlaten, omdat de rechter de volgende zaak moest behandelen. De klager maakte weinig aanstalten om weg te gaan en bleef opmerkingen maken over de volgens hem verkeerde uitspraak. De rechter had de klager daarop nog een keer dringend verzocht om te vertrekken. De klager had daaraan uiteindelijk gehoor gegeven. Om de ook toen nog aanhoudende bezwaren van de klager tegen de uitspraak te onderbreken, had de rechter inderdaad één of twee keer duidelijk gezegd: "Dag meneer". Het gerechtsbestuur schreef dat het kon begrijpen dat deze gang van zaken zowel voor de klager als voor de rechter onplezierig was geweest, maar het vond dat de klager onder deze omstandigheden niet onheus is bejegend. De procureur-generaal achtte de behandeling van de klacht door het gerechtsbestuur zorgvuldig en de beoordeling daarvan niet onjuist. Er was dan ook geen aanleiding voor een nieuw onderzoek daarnaar door de procureur-generaal.

Vorderingen

In de verslagperiode gaven twee van de klachten aanleiding tot het indienen van een vordering bij de Hoge Raad tot het doen van nader onderzoek naar de gedraging van een rechter. De procureur-generaal is voornemens om de rechtsvraag, die in deze twee klachtzaken aan de orde is, in 2024 ter beantwoording voor te leggen aan de Hoge Raad.

Interne klachtzaken

In de verslagperiode zijn drie klachten ingediend tegen leden van het parket bij de Hoge Raad.

Een van de klachten was gericht tegen een advocaat-generaal. De klacht hing samen met de inhoud en de strekking van de conclusie die deze advocaat-generaal had genomen in de zaak van de klager. De andere klachten werden ingediend door mensen die het niet eens waren met de afhandeling van bij de procureur-generaal ingediende klachten als bedoeld in art. 13a Wet op de rechterlijke organisatie. Op grond van de klachtenregeling kan echter niet worden geklaagd over de inhoud van een conclusie of beslissingen die worden genomen door de procureur-generaal of de plaatsvervangend procureur-generaal in het kader van de uitvoering van de bijzondere taken van de procureur-generaal (zie art. 2.4 van de [klachtenregeling](#)).

Aanwijzen ander gerecht

In de verslagperiode is één verzoek tot aanwijzing van een gerecht voor de (mogelijke) vervolging en berechting van een rechter behandeld (artikel 510 Wetboek van Strafvordering).

Het verzoek betrof een rechter tegen wie aangifte was gedaan van (poging tot) overtreding van artikel 284 Wetboek van Strafrecht (dwang). De aangifte was gedaan door een advocaat die meende dat de betrokkene had geprobeerd - door te dreigen tegen die advocaat aangifte te doen van meened - hem te dwingen zich terug te trekken uit de advocatuur. In de conclusie merkte de procureur-generaal op dat het verzoek was gedaan voordat was beoordeeld of sprake was van een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit. Dit staat niet in de weg aan toewijzing van het verzoek. Het parket bij het door de Hoge Raad aangewezen gerecht beoordeelt de haalbaarheid en de opportuniteit van de vervolging. De Hoge Raad wees in navolging van de conclusie de rechtbank Rotterdam aan ([ECLI:NL:HR:2023:38](#)).

Betekening van exploten

In het verslagjaar werden 1792 exploten betekend. Daarvan bevatten 352 exploten een dagvaarding. Het merendeel betreft exploten waarbij derdenbeslag wordt gelegd onder de Staat der Nederlanden.

Overige correspondentie

Naast brieven die de procureur-generaal ontvangt in het kader van de bijzondere taken, zoals de externe klachtregeling en cassatie in het belang der wet, bereiken de procureur-generaal ieder jaar andere brieven. De schrijvers van die brieven leggen verschillende vragen en problemen aan de procureur-generaal voor in de hoop dat hij daar een antwoord op of oplossing voor heeft.

De brieven betreffen onder andere aangiften van strafbare feiten tegen personen of instanties en/of verzoeken om vervolging. Er zijn ook brieven die verzoeken bevatten om in te grijpen in een zaak, de behandeling daarvan over te nemen of een uitspraak te vernietigen. Daarnaast zijn er verzoeken om juridisch advies. Een enkele keer wil een schrijver van een brief in gesprek met de procureur-generaal over de invulling van specifieke juridische termen die in een vonnis of arrest zijn gebruikt. Het merendeel van deze brieven betreft kwesties waarin de procureur-generaal geen taken of bevoegdheden heeft op basis waarvan hij iets zou kunnen betekenen voor de schrijver van de brief.

In 2023 zijn 44 van deze brieven bij de procureur-generaal ingekomen. Deze brieven zijn op drie na alle in 2023 beantwoord. Daarnaast zijn begin 2023 nog vier brieven uit 2022 beantwoord.

Verder zijn in 2023 nog twee verzoeken bij de procureur-generaal ingekomen waarin wordt verzocht om toepassing te geven aan zijn bevoegdheden op grond van art. 121 Wet RO. Op grond van die bepaling waakt de procureur-generaal in het bijzonder voor de handhaving en uitvoering van wettelijke voorschriften bij de Hoge Raad, de gerechtshoven en de rechtbanken.

Samenstelling parket 31-12-2023

Procureur-generaal	Mr. F.W. Bleichrodt
Plaatsvervangend procureur-generaal	Mr. M.H. Wissink (C)
Advocaten-generaal	Mr. P.J. Wattel (B) Mevrouw mr. E.M. Wesseling-van Gent (C) Mevrouw mr. E.B. Rank-Berenschot (C) Mr. D.J.C. Aben (S) Mr. E.J. Hofstee (S) Mr. P. Vlas (C) Mr. A.E. Harteveld (S) Mr. G.R.B. van Peursem (C) Mevrouw mr. T.N.B.M. Spronken (S) Mevrouw mr. C.M. Ettema (B) Mevrouw mr. R.H. de Bock (C) Mr. T. Hartlief (C) Mr. W.L. Valk (C) Mr. B.J. Drijber (C)

	Mr. B.F. Keulen (S) Mevrouw mr. M.L.C.C. Lückers (C) Mr. B.F. Assink (C) Mevrouw mr. D.J.M.W. Paridaens (S) Mr. G. Snijders (C) Mr. S.D. Lindenberg (C) Mr. P.M. Frielink (S) Mr. M.R.T. Pauwels (B)
Plaatsvervangend advocaat-generaal	Mr. M.E. van Wees (S)
Waarnemend advocaat-generaal	Mr. R.J. Koopman (B)

Mutaties in het parket bij de Hoge Raad der Nederlanden in 2023

Benoemd tot advocaat-generaal	Mr. M.R.T. Pauwels	Per 1 januari 2023
Benoemd tot plaatsvervangend advocaat-generaal	Mr. M.E. van Wees	Per 1 september 2023
Benoemd tot waarnemend advocaat-generaal	Mr. R.J. Koopman	Per 1 september 2023
Ontslag verleend aan	Mr. F.F. Langemeijer Mr. P.C. Vegter Mr. R.L.H. IJzerman	Per 1 mei 2023 Per 1 september 2023 Per 1 oktober 2023

C = civiel; S = straf; B = belasting. Betrokkene maakt deel uit van de sectie binnen het parket op dit deelgebied.

Bedrijfsvoering

Om de taken van de Hoge Raad uit te kunnen voeren, is een goede bedrijfsvoering essentieel. Onder bedrijfsvoering valt onder meer het organiseren van (digitale) werkprocessen, het aantrekken van de juiste medewerkers, het organiseren van informatie en kennis, het efficiënt inzetten van financiële middelen en het nemen van beheermaatregelen om de continuïteit van het werk te waarborgen. Daar hoort ook aandacht bij voor maatschappelijke thema's, zoals het reduceren van de ecologische voetprint.

De organisatie

De organisatie van de Hoge Raad is een rechterlijke organisatie (art. 2 Wet op de rechterlijke organisatie) en bestaat uit drie zelfstandige onderdelen: de Hoge Raad, het parket bij de Hoge Raad en de directie bedrijfsvoering. De drie onderdelen samen vormen de gemeenschappelijke organisatie de Hoge Raad.

Op 31 december 2023 bestond de Hoge Raad uit de president, 6 vicepresidenten, 27 raadsheren en 3 raadsheren in buitengewone dienst. Ook is bij de Hoge Raad een griffier werkzaam. Op die datum werkten bij het parket bij de Hoge Raad: de procureur-generaal, de plaatsvervangend procureur-generaal, 22 advocaten-generaal, 1 plaatsvervangend advocaat-generaal en 1 waarnemend advocaat-generaal.

De directie bedrijfsvoering van de Hoge Raad zorgt voor de ondersteuning van de leden van de raad en het parket en de inrichting van de gemeenschappelijke organisatie. De directie bedrijfsvoering zorgt voor de wetenschappelijke en administratieve ondersteuning van de leden van de raad en het parket, ingedeeld naar de drie sectoren civiel recht, strafrecht en belastingrecht, en van de twee kabinetten die de president en de procureur-generaal ondersteunen. Daarnaast is de directie bedrijfsvoering van de Hoge Raad verantwoordelijk voor onder andere het beheer van de financiën, ICT, kennismanagement, interne (facilitaire) zaken, veiligheid, personeelszaken en communicatie. Bij de directie bedrijfsvoering vertegenwoordigden de medewerkers op 31 december 2023 samen 269 fte.

Hierna doet de directie bedrijfsvoering aan de hand van enkele thema's verslag van de samenwerking en interactie binnen de organisatieonderdelen in het jaar 2023.

Goed werkgeverschap

De kwaliteit van de cassatierechtspraak hangt sterk af van de kwantiteit en vooral de kwaliteit van de medewerkers in de organisatie. Dat geldt ook voor de juridische en administratieve ondersteuning en de medewerkers van de stafdiensten. De organisatie de Hoge Raad werkt voortdurend aan het versterken van een interne cultuur waarin we in gelijkwaardigheid samenwerken, diversiteit stimuleren en ontwikkeling en opleiding stimuleren. Het bieden van een fysiek en sociaal veilige werkomgeving is het uitgangspunt.

Arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt is schaars voor een aantal functies, waaronder juristen en IT-specialisten. Uit onderzoek blijkt dat de Hoge Raad als instituut grote bekendheid geniet, onder zowel juristen als niet-juristen. De Hoge Raad is echter onvoldoende bekend als potentiële werkgever. Het afgelopen jaar zijn stappen gezet om de zichtbaarheid van de Hoge Raad als werkgever en de aantrekkelijkheid van de functie van medewerker van het wetenschappelijk bureau op de (juridische) arbeidsmarkt te vergroten. Diversiteitsbeleid, onder meer vertaald naar een wervings- en selectieproces dat zoveel mogelijk gelijke kansen biedt, is daarvan onderdeel.

Digitalisering

Het cassatieproces is geheel gedigitaliseerd. Procespartijen kunnen digitaal procederen bij de Hoge Raad. Ook prejudiciële vragen van rechtbanken en gerechtshoven kunnen digitaal worden gesteld. Verder digitaliseren de gerechten in feitelijke instanties procedures, zowel in Nederland als in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Digitale dossiers dienen bij cassatie van de gerechten te worden overgebracht naar de Hoge Raad. Dat vraagt om een bestendige samenwerking tussen de Hoge Raad en de gerechten. Verder zijn de interne werkprocessen grotendeels gedigitaliseerd. De Hoge Raad werkt voortdurend aan de verbetering van de gedigitaliseerde systemen, zodat deze toekomstbestendig zijn. Er is doorlopend aandacht voor de informatie- en IT-veiligheid.

Veiligheid

Internationale en nationale ontwikkelingen vragen om permanente aandacht voor veiligheid, waaronder fysieke veiligheid en IT- en informatieveiligheid. De integrale beveiliging richt zich op het zo goed mogelijk waarborgen van de continuïteit van de cassatierechtspraak, vanuit tal van invalshoeken bezien. Het gaat hierbij om een goede balans tussen het nemen van maatregelen met het oog op potentiële en reële dreigingen enerzijds en gebruiksvriendelijkheid, openheid en toegankelijkheid van de cassatierechtspraak anderzijds. Ook wordt continue aandacht gevraagd van medewerkers voor het eigen gedrag ten aanzien van informatie- en IT-veiligheid, onder meer door de campagne iBewust. Medewerkers met veelvuldige externe contacten zijn getraind op weerbaarheid.

Duurzaamheid

De Hoge Raad zet stappen om zijn ecologische voetprint te verminderen. Het streven is om klimaatneutraal te zijn. Het gebouw van de Hoge Raad wordt bijvoorbeeld verwarmd en gekoeld door middel van warmte- en koudeopslag. Er is dus geen sprake van direct gebruik van fossiele brandstoffen. De elektriciteit die wordt verbruikt, wordt geleverd op basis van een 100%-windcontract. De Hoge Raad zet zich ook in om vervoer door medewerkers te verduurzamen. Zo zijn er dienstfietsen beschikbaar en wordt het gebruikmaken van openbaar vervoer gestimuleerd.

Kennismanagement

De Hoge Raad beschikt over een uitgebreid kennismanagementsysteem waarin diverse juridische bronnen zijn samengebracht om het werk van raad en parket te ondersteunen. Het actualiseren van het systeem met de nieuwste bronnen is een continu proces. De Hoge Raad werkt hierbij samen met andere juridische organisaties, zoals de Raad van State en de Raad voor de rechtspraak. In 2023 zijn eerste stappen gezet om de (on)mogelijkheden wat betreft data en AI voor de cassatierechtspraak en de ondersteunende processen te inventariseren.

Communicatie

De Hoge Raad heeft als hoogste rechter in civiele zaken, strafzaken en belastingzaken een internationale en nationale rol. Kennisuitwisseling met internationale en nationale organisaties, onder meer door werkbezoeken, bepaalt mede de agenda. De Hoge Raad publiceert vrijwel alle conclusies en arresten. Omdat het van belang is dat deze niet alleen voor juristen, maar ook voor de bredere samenleving toegankelijk en begrijpelijk zijn, worden nieuwsberichten gepubliceerd. Verder heeft de Hoge Raad in de afgelopen jaren ruim 1.100 'oude' arresten van voor het jaar 2000 online beschikbaar gesteld ('de mijlpaalarresten'). Daar wordt nog steeds mee doorgedaan. Publicatie van een ongepubliceerd arrest van voor 2000 kan ook bij de Hoge Raad worden aangevraagd. Jaarlijks wordt een open dag georganiseerd waarbij met geïnteresseerden onder meer wordt gesproken over de betekenis van de Hoge Raad in de samenleving.

Personele bezetting

Hieronder is een overzicht weergegeven van de formatie van de Hoge Raad – uitgesplitst naar organisatieonderdeel per 1 januari 2023 en 31 december 2023 en de gemiddelde bezetting gedurende het hele jaar 2023.

Personele bezetting Hoge Raad 2023

FORMATIE/BEZETTING NGSOVERZICHT	1 januari 2023	31 december 2023	gemiddelde bezetting 2023
kabinet president	3,05	2,83	2,75
kabinet procureur- generaal	5,86	7,75	6,76
sector civiel recht	72,11	73,72	73,63
sector strafrecht	86,17	86,72	86,52
sector belastingrecht	47,03	46,87	47,82

stafafdelingen	46,67	50,99	49,25
TOTAAL	260,89	268,88	266,73

Jaarrekening

Bijgaand treft u de financiële jaarrekening 2023 aan. Het totale toegekende budget, inclusief incidentele gelden voor projecten, bedroeg in 2023 38.250.000 euro. In de pdf worden de staat van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten en de saldibalans weergegeven voorzien van een nadere toelichting.

De jaarrekening is gecontroleerd door een onafhankelijke externe accountant; PricewaterhouseCoopers accountants N.V. De accountant oordeelt een getrouw beeld van de uitkomsten van de begrotingsuitvoering over 2023 en de rechtmatigheid van de in de jaarverantwoording van de Hoge Raad der Nederlanden opgenomen verplichtingen, uitgaven en ontvangsten en saldibalansposten in overeenstemming met de Comptabiliteitswet 2016 en de daaruit voortvloeiende regelgeving en bepalingen bij en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT). Op 15-3-2024 is door PricewaterhouseCoopers accountants N.V. een goedkeurende verklaring afgegeven.

[Jaarrekening 2023 \(pdf, 324 kB\)](#)

In control-verklaring

Inleiding

De directie bedrijfsvoering staat aan de lat voor het borgen van de continuïteit in de ondersteunende processen van het cassatieproces. De risicobeheersings- en controlesystemen hebben als doel om een zo hoog als mogelijke zekerheid te bereiken over de identificatie, monitoring en beheersing van risico's die de realisatie van de werkprocessen kunnen bedreigen. Dit biedt echter geen absolute zekerheid dat de Hoge Raad niet gehinderd zal worden bij het realiseren van zijn doelstellingen. Hier zijn of worden, waar nodig, maatregelen getroffen die de impact van deze risico's beperken.

Ondersteuning primair proces

Het primaire proces van de Hoge Raad wordt gevormd door de rechtspraak in hoogste instantie (cassatierechtspraak) en daaraan aanverwante zaken. De ondersteuning van de cassatierechtspraak is primair afhankelijk van gekwalificeerd personeel dat de rechterlijke macht adviseert en ondersteunt en goed en veilig functionerende IT-systemen. Het risico bestaat dat er onvoldoende kwalitatief geschikt ondersteunend personeel beschikbaar is. Hierdoor komt de kwaliteit en kwantiteit van het primaire proces onder druk te staan. De vraag naar kwalitatief goede juristen en medewerkers is groot. De Hoge Raad ziet de krapte op de

arbeidsmarkt en sorteert hierop voor door arbeidsmarkt-communicatie op te nemen in zijn algemene beleid. Tevens worden er gespecialiseerde bureaus ingeschakeld ter ondersteuning. De Hoge Raad maakt onder meer gebruik van de systemen Mijn Werkomgeving en Mijn Zaak Hoge Raad. Deze systemen zijn essentieel voor het primaire proces bij de Hoge Raad. DigiD wordt, naast e-Herkenning en Advocatenpas, gebruikt als een digitaal identificatie inlogmiddel om cassatie in te stellen bij de Hoge Raad en de zaakstukken te kunnen inzien. De robuustheid van de twee systemen en het IT-netwerk is en wordt door onafhankelijke externen getoetst waarna zonodig maatregelen worden genomen ter verdere verbetering van een goed werkend IT-netwerk en werkende IT-systemen. De uitkomsten van deze toetsen zijn positief bevonden. Het gebruik van het systeem DigiD is aan diverse voorwaarden verbonden, conform de Nederlandse Orde van Register EDP-Auditors (NOREA)-standaarden. Organisaties die DigiD gebruiken moeten jaarlijks een ICT-beveiligingsassessment doen en in bepaalde gevallen vindt er een tussentijdse audit plaats. Dit traject biedt als bijkomend voordeel dat er structureel audits op de werkprocessen plaatsvinden. Dit assessment vindt jaarlijks plaats in mei. In 2023 is het assessment positief beoordeeld. De verwachting is dat deze lijn in de komende jaren wordt voortgezet.

De beheersing van bedrijfsvoeringsprocessen – algemeen

De interne risicobeheersing en controlesystemen hebben in 2023 effectief gefunctioneerd. De scope van de beheersing van de bedrijfsvoeringsprocessen bestaat met name uit beheersing van financiën, IT, personeel en veiligheid.

IT-veiligheid

Cybercrime neemt structureel toe en dat vraagt om continu alertheid op kwetsbaarheden en aanpassingen in het IT-systeem. Kwetsbaarheden worden tijdig gesignaleerd, onder meer door daartoe opgerichte partijen binnen de Rijksoverheid, op basis waarvan direct aanpassingen worden doorgevoerd. Een belangrijke component in het creëren van een veilige IT-omgeving is het gedrag van medewerkers. Medewerkers van de Hoge Raad maken voor hun werk gebruik van diverse hard- en software. Daarmee bestaat er een risico op onjuist gebruik hiervan. Dit risico wordt op verschillende manieren beheerst. De bewustwording creëren we door scholing, door structurele en gerichte communicatie. Door een interne campagne wordt IT-veiligheid ruim onder de aandacht gebracht.

Personeel en veiligheid

Een geldige verklaring omtrent het gedrag (VOG) is een basisvoorwaarde om bij de directie bedrijfsvoering van de Hoge Raad in dienst te komen. Hierop wordt actief gemonitord door de afdeling P&O. Ook als een medewerker binnen de Hoge Raad een andere functie bekleedt, is opnieuw een VOG vereist. Voor een viertal beschreven functies wordt een zwaardere screening toegepast. Ook hierop wordt actief gemonitord door de afdeling P&O.

Ook sociale veiligheid is van belang. De medewerkers worden al bij de beëdiging en met regelmaat gewezen op de mogelijkheid om met de leidinggevende, met vertrouwenspersonen, met de afdeling P&O en/of met de directeur bedrijfsvoering te spreken over deze aspecten in het werk. Klachtenregelingen zijn goed vindbaar op intranet. Met het oog op een toenemende agressie vanuit de samenleving worden de medewerkers die externe contacten hebben, getraind op weerbaarheid en is een registratie- en escalatieprocedure afgesproken.

Financiën

Het financieel beheer en de begrotingssystematiek worden met behulp van een jaarlijks terugkerende Planning en Control-cyclus uitgevoerd, die de doelmatigheid van de bestedingen borgt. Deze begint met het opstellen van een jaarplan, dat door het algemeen bestuur van de Hoge Raad wordt vastgesteld en vervolgens wordt besproken met het ministerie van Justitie en Veiligheid, in onder meer een bestuurlijk overleg. Dit leidt tot toekenning van een taakstellend budget voor de Hoge Raad, vastgesteld door het Directoraat Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving (DGRR). Het monitoren van de realisatie van het jaarplan en de bijbehorende financiële uitgaven vindt plaats door de financiële afdeling en wordt maandelijks besproken. Daarbij wordt de directeur bedrijfsvoering geadviseerd over het nemen van (financiële) besluiten. In de loop van het betreffende jaar wordt DGRR periodiek geïnformeerd. Aan het einde van elk boekingsjaar vindt er een accountantscontrole plaats door een externe accountant. Dit heeft tot op heden altijd een goedkeurende controleverklaring opgeleverd.

Centrale inkoopfunctie

De Hoge Raad is verplicht om in te kopen binnen de kaders van de Aanbestedingswet. Het risico bestaat dat er abusievelijk niet conform de Aanbestedingswet wordt ingekocht door de Hoge Raad, hetgeen kan leiden tot een onrechtmatigheid en mogelijk reputatieschade. Gelet op de complexiteit van de Aanbestedingswet is besloten om inkoop binnen de Hoge Raad te centraliseren en is dit proces in gang gezet. Het centraliseren van de inkoopfunctie leidt ertoe dat er centraal toezicht kan worden gehouden op het gehele inkoopproces door medewerkers met passende kennis en dat er met regelmaat spendanalyses kunnen worden gerealiseerd, waardoor mogelijke onrechtmatigheden kunnen worden voorkomen. Tevens is er een centraal contractenregister opgesteld waarin alle inkoopcontracten zijn opgenomen, waarin onder andere de aflooptdatum en het type aanbesteding zijn vermeld, mede als bij de spendanalyse, om zorg te dragen dat de aanbestedingswetgeving wordt nageleefd.

Implementatie wet- en regelgeving (compliance)

Om te borgen dat de Hoge Raad ook ten aanzien van de bedrijfsvoering voldoet aan alle (nieuwe) wet- en regelgeving en noodzakelijke richtlijnen (zoals de vereisten rondom DigiD), wordt maandelijks per afdeling gemonitord of er obstakels zijn c.q. vordering wordt gemaakt rondom implementatie van nieuwe wet- en regelgeving. Hiermee creëren we meer zekerheid dat eventuele risico's tijdig in kaart worden gebracht en gemitigeerd.

Fraudepreventie en fraudecontrolemaatregelen

Een aantal maatregelen is expliciet gericht op de controle en preventie van frauderisico's. Zo is de inrichting van het financiële systeem Leonardo zodanig dat de verschillende taken verspreid zijn over meerdere functies om hiermee een vierogenprincipe te borgen. De personele mutaties zoals vastgelegd in de arbeidsvoorwaardenovereenkomst en rechtspositionele besluiten gedurende het dienstverband worden gecontroleerd in het personeels- en salarissysteem P-Direkt. Na controle worden de mutaties geaccordeerd door de directeur bedrijfsvoering.

Verbetering werkprocessen met blik van buiten

De samenleving verandert en brengt nieuwe ontwikkelingen met zich mee. Dat vraagt om een jaarlijkse risicoanalyse en daaruit voortvloeiend, indien noodzakelijk, een doorvertaling naar de huidige of nieuwe werkprocessen. Dit is een continu aandachtspunt van de directie

bedrijfsvoering. De interne risicobeheersing en controlesystemen hebben in 2023 effectief gefunctioneerd.

14 maart 2024, Den Haag

Directeur bedrijfsvoering
Drs. V.J. de Witte